

ÜGYNÖKLISTÁK ÉVADJA

BESZÁMOLÓ AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA 2005. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL

B u d a p e s t , 2 0 0 6

T A R T A L O M J E G Y Z É K

ÜGYNÖKLISTÁK ÉVADJA.....	3
I. A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR SZERVEZETE, MŰKÖDÉSE	9
II. AZ IRATÁTADÁS HARMADIK ÜTEME.....	11
III. AZ ÁLLAMPOLGÁRI ÜGYEK INTÉZÉSE	13
IV. A TUDOMÁNYOS KUTATÓK FOGADÁSA	17
V. A LEVÉLTÁRI FELDOLGOZÓ MUNKA.....	19
VI. A TUDOMÁNYOS FELDOLGOZÓ MUNKA	23
VII. GAZDÁLKODÁS	26
MELLÉKLETEK.....	29
ÖSSZEGEZŐ JELENTÉS.....	29
A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR MUNKATÁRSAINAK	51
VÁLOGATOTT PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE, 2005.....	51
A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR KIADVÁNYAI.....	55

ÜGYNÖKLISTÁK ÉVADJA

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 2005. évi működését alapvetően három tényező befolyásolta. Az első kettő törvényi rendelkezésekkel függött össze. Ezek egyike volt a 2003. évi III. törvényben előírt többlépcsős iratátvételi kötelezettség harmadik ütemének teljesítése. Ennek eredményeként az 1945-1990 közötti időszakra vonatkozóan mindazon – eddig zömmel az utód-szerveknél őrzött – állambiztonsági iratok a Levéltárba kerültek, amelyeknek a minősítése megszűnt. (Az más kérdés, hogy közlevéltárak is szép számban őriznek – rendeltetésszerűen oda került – államvédelmi, állambiztonsági vonatkozású iratokat.) A Történeti Levéltár 2005. évi működésében az hozott további módosulást, hogy megszűnt a közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzésére létrehozott ún. átvilágító bizottságok mandátuma, illetve működése. Nevezett bizottságoktól az elmúlt években kereken 8700 megkeresés érkezett, s a lusztráció körébe tartozó személyekre vonatkozóan a Levéltárnak adatszolgáltatási kötelezettsége volt.

Azért csak két jogszabályi háttérű összetevőt említettünk, mivel a harmadik nem lépett életbe. Az Országgyűlés elfogadott ugyan egy újabb jogszabályt, mely módosította a Történeti Levéltárra vonatkozó 2003. évi III. törvényt, de azt a köztársasági elnök az Alkotmánybíróság elé utalta, utóbbi pedig úgy határozott, hogy a törvényt a parlamentnek összhangba kell hoznia az Alkotmány rendelkezéseivel.

A szélesebb közvélemény emlékezetében viszont sokkal inkább a különböző ügynökleleplezések, illetve az ún. ügynöklisták miatt maradhatott emlékezetes az elmúlt év. Ez volt a harmadik összetevő, ami a Történeti Levéltár mindennapi működését érdemben befolyásolta. Nemcsak az állampolgári érdeklődés számottevő megugrása miatt, hanem azért is, mert hasonló mértékben növekedtek azon kérelmek, amelyek további ügynökök leleplezését célozták. 2004 folyamán százas nagyságrendben volt feladatunk fedőnevek alapján beazonosítani egykori hálózati személyeket, 2005-ben viszont több ezer ügynök-identifikálást kellett megkísérelnünk, többségében kutatói kérelmek alapján. Azt is mondhatnók, hogy két alapfeladatunk, az állampolgári információs kárpótlás, valamint a letűnt rendszer történettudományi feltárásának segítése keretében a Történeti Levéltár – iratai révén – mindinkább egy újonnan létrejövő foglalkozási ág, az ügynökvadászati ipar *egyik* beszállítójává válik. (Bár tudomásunk szerint törvényi felhatalmazás alapján a Levéltár rendelkezik az egykori hálózati személyek azonosításához szükséges legtöbb információval, a média által eddig közreadott különböző „ügynöklisták” keletkeztetői és „szerzői jogának” birtokosai máshol keresendők.)

Meg is indult a kérdést illetően a közéleti diskurzus. A megnyilatkozók egy része szerint a rendszerátalakítás kezdete óta eltelt másfél évtized során már meg kellett volna oldani az előző rendszerhez kötődő „ügynökkérdést”, míg mások azzal érvelnek, hogy éppen az eltelt idő hosszúsága következtében kellene túllépni rajta, mivel elmúlt az a tizenöt évvel ezelőtti „kegyelmi pillanat”, amikor ezt rendezni lehetett/kellett volna. Az eltérő álláspontok képviselői ugyanakkor egyöntetűen hagyják figyelmen kívül azt, hogy az előző rendszer politikai rendőrségének (konspirált módon) dolgozó egykori hálózati személyek, besúgók – vagy ahogy a közbeszédben leggyakrabban használják – ügynökök visszamenőleges és legális beazonosíthatóságát *csak három évvel ezelőtt* tette lehetővé a Történeti Levéltárról szóló 2003. évi III. törvény. Ez előre lépés volt a korábbi-

akhoz képest, de félmegoldás annyiban, hogy a „személyes érintettséghez” kötött állampolgári, illetve a kutatói megismerhetőségen túl nem rendelkezett a nyilvánosságra hozhatóság feltételeiről. Ez a kérdés mindmáig rendezetlen.

A fentebb említett ellentétes álláspontok mindegyike hordoz részigazságot. A természetes igazságérzetet sérti, hogy a diktatórikus rendszer egykori besúgóit semmilyen intézményes retorzió nem érte, s többségüknek – akikről mindmáig nem derült ki „hálózati előéletük” – vezekelniük sem kellett. De hasonlóképpen releváns kérdésfeltevés, hogy az eltelt idő hosszúsága következtében lehetséges-e – társadalmi közmegelegedést eredményező – politikai konszenzus az ügynökök utólagos „leleplezése” tekintetében. Úgy tűnik azonban, hogy miközben az interpretált álláspontok szemantikailag egymással szemben állnak, történetileg nézve logikusan következnek egymásból. Leegyszerűsítve: a leleplezés-pártiak a rendszerátalakítás egyik értelemszerűnek tűnő, de elmaradt konzekvenciáját kérik mindmáig számon. Azok pedig, akik – ma már – időszerűtlennek gondolják a pellengérré állítást, azt képviselik, hogy a múlt éppen elég terhes volt ahhoz, hogy túllépjünk rajta, ne hurcoljuk tovább, mint „velünk élő történelmet”. Nos, ehhez képest vélem úgy, hogy nem annyira ellentétes a két felfogás, hanem egyik a másikból következik.

Következik a másfél évtizeddel ezelőtti rendszerátalakítás jellegéből, módjából. Az akkori „tárgyalásos forradalom” – vagy ahogy újabban nevezik – a kiegyezéses, alkotmányos rendszerváltás produkált valami olyasmit is, amit a huszadik századi magyar történelem megelőző nyolc rendszerváltásainak egyike sem. A korábbi esetektől eltekintve a legutóbbi rendszerátalakításnak nem volt kitüntetett bűnbakja. A megelőző nyolc esetben az újonnan berendezkedők mindannyiszor nevesítettek egy vagy több társadalmi, illetve politikai csoportot, réteget, amely(ek) valami módon felelőssé tétettek az akkori közelmúltért. Különböző közigazgatási vagy bírósági eljárásokban lakoltak számosan nemcsak perrend-

tartásszerűen elmarasztalható ténykedésükért, hanem egyszerűen azért, mert a bukott rendszer reprezentánsai, közszolgái, illetve vélelmezett/valós szimpatizánsai voltak.

A másfél évtizeddel ezelőtti alkotmányos rendszerátalakítás részeként ilyesmire nem kerítettek sort. Elmaradt az, amit Bibó István bő fél évszázaddal ezelőtt „társadalmi elégtételszerzésnek” nevezett. A korábbi, jellegében és módszereiben is radikális, gyakorta véres megtorlásokkal fűszerezett rendszercezurákhoz képest legutóbb egy vértelen politikai transzformációt éltünk meg, ami a régihez kötődő önregeneráló elit és az új elit közötti egyeztetett lépések egymásutánjaként ment végbe. Még az sem kizárt, hogy a rendszerátalakítás kerekasztalánál tárgyalók mérlegelték: a korábbi radikális váltások idején üzembe helyezett nemzeti számonkérő-székek, népbíróóságok és igazoló-bizottságok igazságtétel címén majdnem annyi újabb igazságtalanságot produkáltak, mint amennyit orvosoltak. Ennek lett (egyik) következménye, hogy nem kreálódott olyan kitüntetett réteg, csoport, akire kiosztható lett volna a generális bűnbak szerep. S nem volt azzá tehető az egykori hálózati személyek (ügynökök) csoportja sem, mivel közülük minden egyes pártban – lett légyen az régebbi vagy új – elégséges számban vállaltak szerepet ahhoz, hogy ezt senkinek sem állt érdekében nyilvánosan firtatni.

A rendszerátalakítás jellegének és körülményeinek lett egyik okszerű következménye, hogy elmaradt az a bizonyos társadalmi elégtételszerzés. Ugyanebből eredeztethető, hogy időközben az egykori besúgó, az ügynök egyrészt az előző rendszer bűnbakjává, másrészt az új politikai rendszert reprezentáló pártok „saját” tehertételévé, harmadrészt pedig – általánosabban – az immár demokratikus köztársaság közéletének nemkívánatos örökségévé vált. (A többpárti partícipió okán: csontvázak a szekrényekben). Ilyen értelemben az ügynök, illetve az ügynök-kérdés – listákkal vagy anélkül – nem csupán a letűnt rendszer kellemetlen

hagyatéka, hanem a jelenleg egzisztáló rendszer saját produktuma, aktuálpolitikai problémája is lett. Azzá lett, de kérdés, hogy ez mindmáig aktuálpolitikai tehertétel-e? Az elmúlt másfél évtized ahhoz is elegendő lehetett, hogy – részben nyilvánosságra került információk, részben bizalmas tájékoztatók nyomán – eltanácsoltassanak a politikai-közéleti szerepvállalástól az egykori hálózati személyek. (Miután a törvényi felhatalmazás határidejének lejártakor – az elmúlt évben – megszűnt az ún. átvilágító bizottságok mandátuma, konzekvenciaként adódik, hogy e téren a törvényhozás számára „befejezett múltnak” minősült rendszerátalakítás.) Amennyiben időközben a közpolitikában szerepet játszó pártok is megszabadultak az egykori hálózati személyektől, az ügynök-kérdés rendezése a – fentebb említett – bibói „társadalmi elégtételszerzés” nyomvonalán folytatódhat.

Folytatódhat a jelenleg érvényben lévő törvény rendelkezései szerint, mert bár számos ponton lenne szükség – a végrehajthatóság egyértelművé tétele tekintetében is – korrekcióra*, a kutatás szabadsága az érvényben levő paragrafusok alapján is széles körűen biztosított. Módosíthatók is az állampolgári információs kárpótlás, illetve a történeti kutatás feltételei, azon tapasztalatból kiindulva, hogy az elmúlt években – úgymond – sokkolta a közéletet az időnként hírbombaként explodáló újabb ügynök lelepleződés, illetve az ügynöklisták. Mindezek azonban a jelenleg érvényben lévő jogszabályok – és joghézagok – értelemszerű következményei, s az erre reagáló szintén időszakos, vehemens nekibuzdulások nem látszanak túlmutatni a – „valamit mégiscsak tenni kell(ene) – tüneti kezelé- sen. Másként is lehet a kérdéshez közelíteni, de annak előfeltétele néhány alter- natíva következetes végiggondolása:

---

* Lásd erről az Adatvédelmi Biztos 813/K/2003. ügyszámú ajánlását a 2003. évi III. törvény kapcsán (Trezor 3. ABTL. Bp. 2004.), továbbá Kónyáné Dr. Kutrucz Katalin feljegyzését az Országgyűlés Nemzetbizottsági Bizottsága részére, a 2003. évi III. törvény javasolt módosítá- sáról. (Beszámoló az ABTL 2004. évi működéséről. Bp. 2005.)

1./ Mivel a társadalmi elégtételszerzés kívánalmi szerint még nem értünk a végére a rendszerváltás részét képező információs kárpótlásnak, az ún. ügynökkérdésben – akarva, nem akarva – fenntartandó az aktuálpolitika és a múltfeltárás szimbiózisának jelenlegi gyakorlata.

2./ Az ügynökkérdés „befejezett múltként” kívül helyezendő az aktuálpolitika térrénumán, s az a továbbiakban a historikusok kompetenciája, a történettudományi feltáró munka feladata.

3./ A történelem mindenkié: az akkor sem válhat csupán egy szűkebb szakma – a közelmúlt történetét hivatásszerűen feltárók – privilégiumává, ha ennek fejében az egykori politikai rendőrség több mint kétes valóságtartalmú iratai használatnak – úgymond – igazságtevésre.

Az eltelt idő és a változott körülmények megkívánhatják „a mellény újragombolását”. Azzal az evidenciával is számot vetve, hogy 1990 „tárgyalásos mulasztása” mennyiben reparálható tizenöt év múltán – újabb, vagy másfajta sérelmek gyarapítása nélkül. Az említett alternatívák bármelyikét illetően hozhatók érvek pro és kontra, s a választástól függően különbözőek a következmények is. De aligha kerülhető meg következetes végiggondolásuk bármifajta újabb rendezés kiindulópontjaként. A választott alternatíva alapján keresendő alkotmányos konszenzus a személyes adatokkal való önrendelkezés védelme, a közérdekű adatok nyilvánossága, illetve a történelmi múlt megismerhetőségének joga által határolt Bermuda-háromszögben.

Budapest, 2006. április

Gyarmati György
főigazgató

I. A TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR SZERVEZETE, MŰKÖDÉSE

A Történeti Levéltár szervezeti felépítése 2005. évben nem változott. Az 1990. előtt keletkezett állambiztonsági iratok *tömeges* átvételének ez évi lezárulása megkívánja a szervezeti-működési rend bizonyos mértékű újragondolását. Az új szervezeti rendben, a hagyományos belső levéltári szakmai munkák mellett, még nagyobb súlyt fektethetünk az információs kárpótlásból a Levéltárra eső feladatok hatékonyabb és színvonalasabb végrehajtására. Ennek megfelelően folyik a Történeti Levéltár Szervezeti és Működési Szabályzatának módosítása.

Szakmai munkánkat továbbra is az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény, a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről rendelkező 1995. évi LXVI. törvény és a közlevéltárak és a nyilvános magánlevéltárak tevékenységével összefüggő szakmai követelményeket előíró 10/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet, valamint a 2003. évi III. törvény végrehajtására kiadott 43/2003. (III. 31.) Korm. rendelet előírásai, illetve az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzatának rendelkezései alapján végeztük.

A Történeti Levéltár 2005. évre jóváhagyott létszáma 94 fő volt. A 2004. évhez képest tíz fővel bővülő létszám szükséges, de nem elégséges mértékben tette lehetővé az információs kárpótlás megvalósításából a ránk háruló – s időközben gyarapodó – feladatok maradéktalan végrehajtását.

A 2005. évi események közül kiemelkedő jelentőségűek voltak az intézmény életében a következők. *2005. február 15-én* az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága a Levéltárban tartott kihelyezett ülést. A Bizottság napirendjén a 2003. évi III. törvény módosításával kapcsolatos törvényjavaslat szerepelt. *Március 3-án* tartott sajtótájékoztatót két éves tevékenységéről az Iratátadást Felügyelő Bizottság. *Március 7-én* tett látogatást, majd tartott sajtótájékoztatót az intézményben Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter. A látogatás apropóját a levéltári anyag feldolgozása informatikai háttere továbbfejlesztésének kérdése adta. *Április 11-én* írtuk alá az együttműködési megállapodást az Egyesült Államok Holocaust Múzeumával, ami a két állam kormánya között a holocaust tárgykörében született egyezmény végrehajtását szolgálja. *Június 7-én* tett látogatást a Levéltárban, lengyel kollégájával együtt, Péterfalvi Attila adatvédelmi biztos. *November 18-án* kihelyezett ülést tartott Levéltárunkban a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Szakbizottsága. A szlovákiai Nemzeti Emlékezet Intézetével *november 22-én* Pozsonyban együttműködési megállapodást kötöttünk. A Levéltár *december 1-jén* számolt be 2004. évi tevékenységéről az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága előtt.

Az év folyamán három munkatársunk vonult öregségi nyugállományba, a GYED-en levő munkatársainkat határozott időre felvettekkel pótoltuk. Munkatársaink közül 2005. év folyamán sikeres közigazgatási alapvizsgát 6 fő, közigazgatási szakvizsgát pedig 7 fő tett. Egy munkatársunk szerzett diplomát, ezen kívül még 3 fő fejezte be felsőfokú tanulmányait, a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsgájuk letétele folyamatban van. Jelenleg 8 fő folytat felsőfokú tanulmányokat. A Magyar Tudományos Akadémia doktora címet egy, Ph.D tudományos fokozatot két munkatárs szerzett. A különböző egyetemek doktori programjaiban hét kolléga vesz részt. Sikeres alap-, illetve középfokú nyelvvizsgát 1-1 fő tett.

II. AZ IRATÁTADÁS HARMADIK ÜTEME

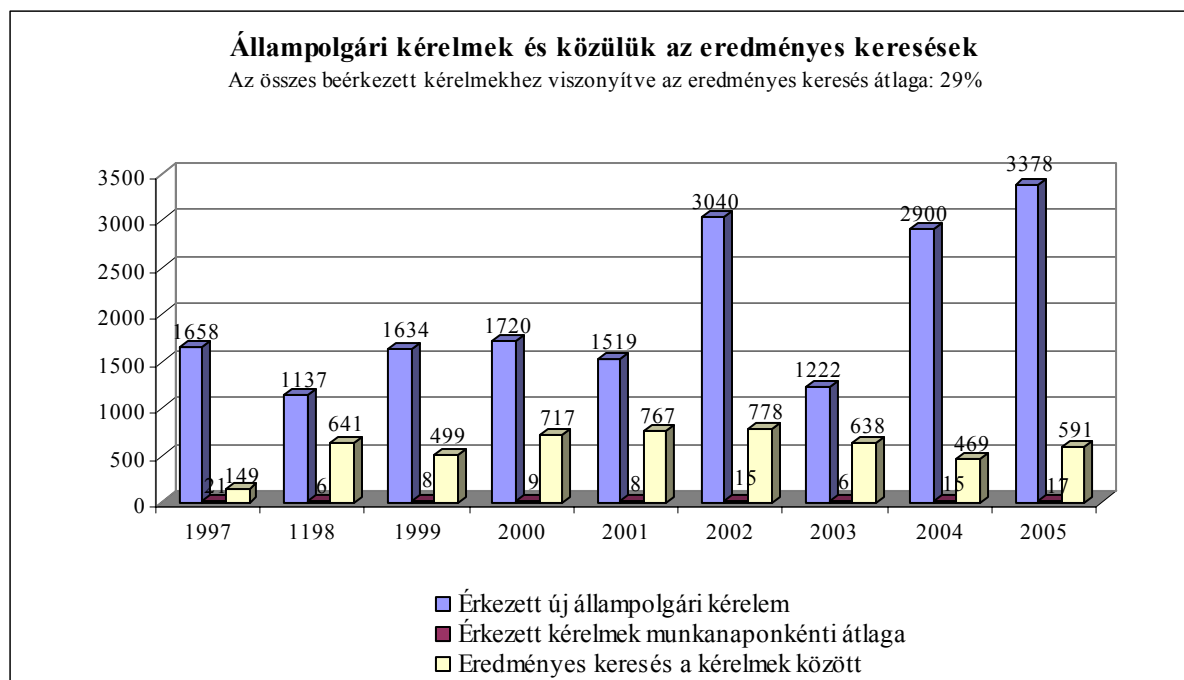
A 2003. évi III. tv. 12. §-ának (8) bekezdése alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok és a Belügyminisztérium kezelésében maradt, 1980 és 1990 között keletkezett és minősítésüket elvesztett iratok átvétele volt a 2005. év egyik kiemelt levéltári feladata. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően a titokvédelmi felügyelő és a Levéltári Főosztály vezetője koordinálta az iratátvételeket. A szükséges raktári férőhely részben rendelkezésre állt a múlt évi raktárbővítésnek köszönhetően, részben pedig az iratok raktárak közötti átcsoportosításával biztosítottuk azt. 2005. január 3. és február 24. között bonyolódott le az iratátadás nagy része. Az iratok átadás-átvétele, az eddigi gyakorlatnak megfelelően, az Iratátadást Felügyelő Bizottság tagjainak jelenlétében történt. A korábbi két év iratátadási-átvételi kötelezettségének folytatásaként ezúttal összesen 239 folyóméter irat került a Levéltár kezelésébe az alábbi megoszlásban.

<i>A Történeti Levéltárba 2003-2005-ben érkezett iratok mennyisége</i> (iratfolyóméterben: ifm)			
<i>Iratátadásra kötelezett szervek</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>
Átvilágító Bizottságok	16,40		22,56
Belügyminisztérium és szervei	27,02	15,12	58,22
Információs Hivatal	119,50	54,24	83,64
Katonai Felderítő Hivatal	6,70	15,24	18,48
Katonai Biztonsági Hivatal	3,60	5,90	5,91
Központi Kárrendezési Iroda (BM-től elvitt internálási iratok)			1,08
Nemzetbiztonsági Hivatal	222,00	69,56	41,76
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat	5,00	8,64	6,84
Országgyűlés Hivatala			0,60
Összesen	640,92	168,70	239,09

A törvényben meghatározott, 2003 és 2005 között lezajlott iratátvételekről készített részletes beszámoló – melyet az Országgyűlés Elnökének már korábban megküldtünk – alább, a mellékletben olvasható.

III. AZ ÁLLAMPOLGÁRI ÜGYEK INTÉZÉSE

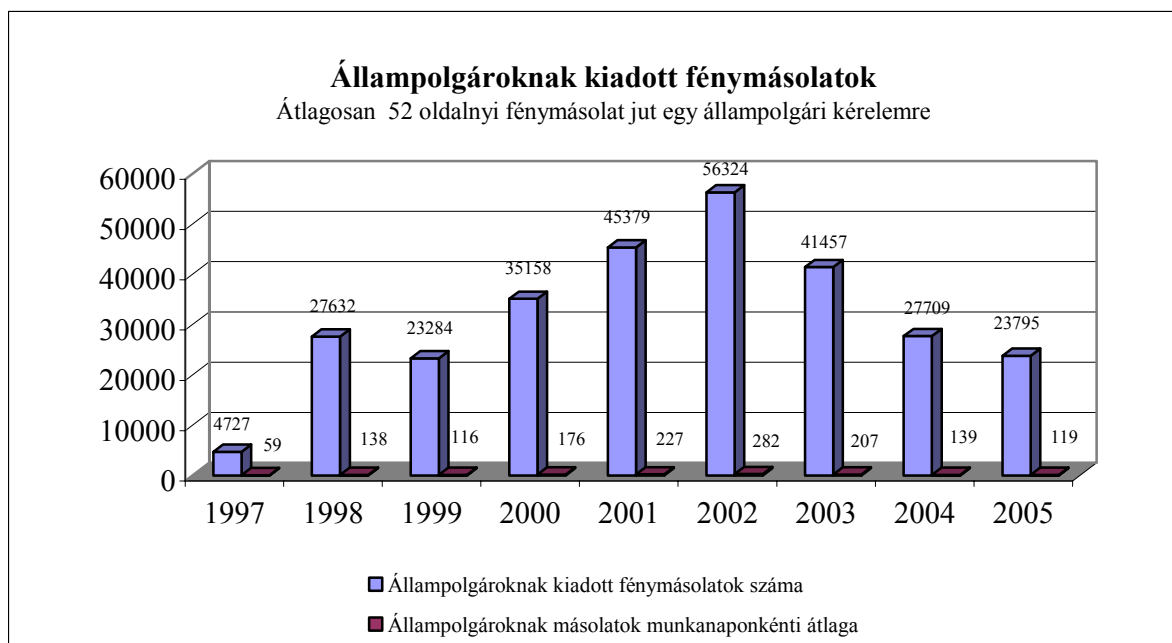
A 2005. év elején folytatódott az a felfokozott állampolgári érdeklődés, amelyet az előző év őszétől egymás után napvilágra került, tisztázatlan eredetű és kétes hitelességű „ügynöklisták” gerjesztettek. Ennek tudható be, hogy az év első három hónapjában érkezett a Levéltárba az új állampolgári kérelmek több mint fele (52 %). Az intézmény kilenc éves fennállása óta ez lett az egy évben érkező legmagasabb számú egyéni megkeresés (3378 új kérelem), ami mintegy ötszázal volt több, mint a 2004. évi „csúcsgörög”. Rajtuk kívül 105 korábbi ügyfelünk kért „újraküldést”, az iránt érdeklődve, hogy a Levéltárba érkezett újabb iratok között van-e további információ, adat ahhoz képest, amit korábbi kérelme alapján már megkapott. Mindezek együttesen járultak hozzá ahhoz, a 2004. évről megörögölt 2492 ügyirat-restanciával együtt 2005 folyamán összesen 4849 ügyfelünk várt értesítést arról, hogy találhatók-e irataink között rá vonatkozó információk, avagy sem.

A 2003. évi III. törvény módosító rendelkezésével élve a Levéltárhoz forduló állampolgárok többsége kérte a róluk jelentő ügynökök lehetőség szerinti azonosítását is. Az év folyamán sorra került 347 kérelem alapján 820 hálózati személyt fedőnevéből kiindulva vártak azonosítást. Ez több mint 2700 – időnként meglehetősen bonyolult és ezért hosszadalmas – keresést/ellenőrzést igényelt, mivel a fedőnevek „azonossága” épp olyan gyakori, mint az, hogy a különböző iratfajtákban fennmaradt fedőnevek identifikálásához nincs a birtokunkban elegendő dokumentum. A korábbi évek gyakorlatával egyezően a beérkezett állampolgári kérelmek közül előre soroltuk a „szépkorúak” (70 év feletti) kérelmeit.

Az állampolgári megkeresések között említhető 112 egykori hálózati személy kérelme. Esetükben annyiban különbözik az adatszolgáltatás, hogy egykori jelentéseiket ők nem kaphatják meg, mivel aki(k)ről jelentettek az *más* személy(ek) adata. A róluk szóló tartótiszti értékelések, instrukciók viszont már az ő személyes adatuk, tehát megkaphatják. Mindemellett olyan esetek is előfordultak, hogy egyszerre volt valaki hálózati személy, s egyben megfigyelt is. Ezen kérelmek alapján összesen 1649 oldal másolatot adtunk ki.

Ugyancsak számos, 770 megkeresés érkezett a közszereplő hálózati személyek személyazonosító adatainak megismerése ügyében is. Ez utóbbinál ugyanarra a személyre többen is beadták kérelmüket, azonban a bonyolult eljárást, adminisztrációt minden esetben végig kellett vinni.

A beszámoló évében összesen 23.795 oldalnyi iratmásolatot szolgáltatunk állampolgári kérelmekre. Tágabb időmetszetben nézve: az intézmény fennállása óta mindösszesen 18.208 állampolgár fordult a Levéltárhoz. 5.249 megkeresés kapcsán (az összlétszám 29 %-a) találtunk releváns iratokat, s a szóban forgó állampolgároknak összesen 285.465 oldal iratmásolatotadtunk ki. Ezek egyenkénti oldalszáma persze nagyon különböző lehet, mindenesetre egy-egy kérelemre *átlagosan* 52 oldalnyi olyan dokumentum jutott, ami az információs kárpótlás körébe sorolható.

A fentebbi adatsorok kapcsán két – az előző évi beszámolónkban már előjelzett – tendencia folytatódik. A rapszodikus ütemű, de összességében számottevően megszorodott állampolgári kérelmek következménye, hogy óhatatlanul növekszik egy évnnyi időtartamra a várakozási idő, amíg az állampolgárok kézhez kaphatják az őket illető információs kárpótlás dokumentumait. Elsődleges oka ennek az, hogy a végül eredménytelennek bizonyuló keresések ugyanannyi – vagy időnként több – munkaráfordítást igényelnek, mint a sikerrel végződő erőfeszítések. Ezzel függ össze a másik tapasztalat: miközben érdemlegesen gyara-

podott időközben a Történeti Levéltárban őrzött iratok mennyisége, s ezek feldolgozottsága is jócskán előre haladt, mérséklődik a beadott állampolgári kérelmekhez képest a „találati arány”. Ennek több oka lehet. Úgy tűnik, hogy a Levéltár megnyílása utáni első években nagyobb arányban fordultak hozzánk olyanok, akik – megélt tapasztalataik alapján – joggal feltételezték: figyelte, számon tartotta őket a politikai rendőrség. Mivel azonban az ún. ügynökkérdés pertraktálása a közbeszédben/médiában a legutóbbi években sokkal intenzívebb volt, ez olyanokat is nagyobb számban indított kérelmük beadására, akikre nem terjedt ki a letűnt rendszer állambiztonsági szerveinek figyelme. Másképp közelítve: a közismertebb ügynökök lelepleződése, illetve a kétes ügynökliság megjelenésének évadján megsokszorozódott állampolgári megkeresések idején (2002, 2004, 2005) alig húsz százalék körüli a „találati arány”, míg a kevésbé hiszterizált időszakokban hozzánk forduló esetében átlagosan 40 százalék körüli volt a pozitív válaszok aránya.

Sikeres keresések százalékaránya a beérkezett kérvények között, 1997-2005.

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
9*	56	30	42	50	25	52	16	17

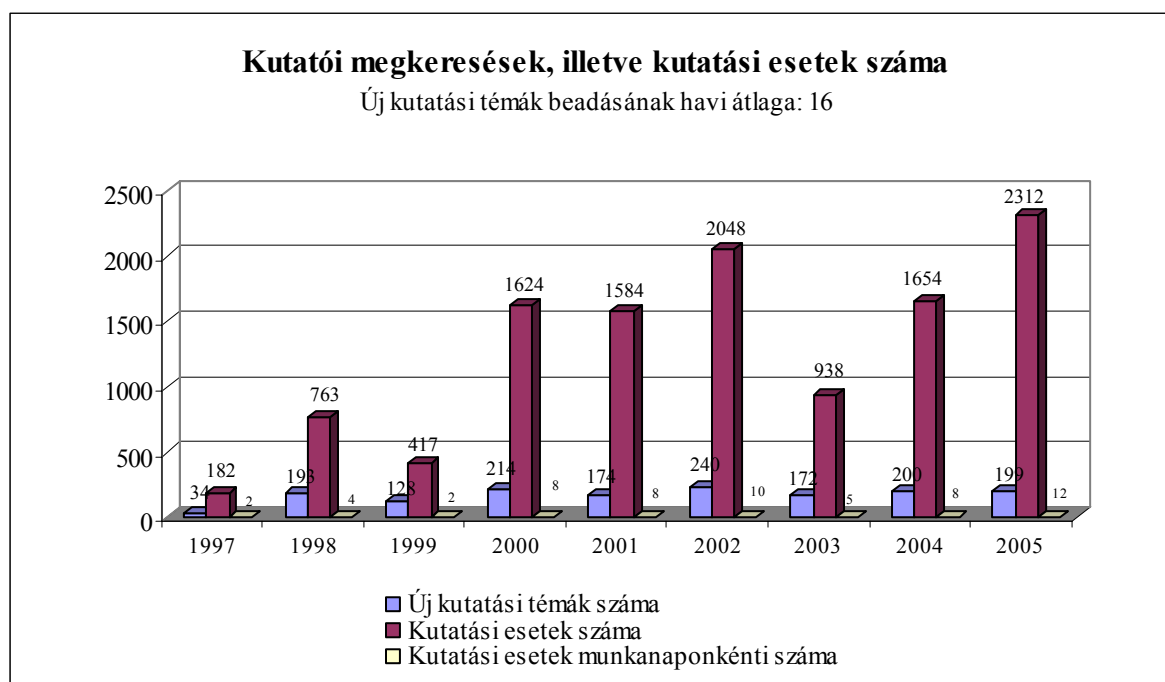
*A Történeti Hivatal 1997 szeptemberében nyílt meg, ekkor indult az állampolgári kérelmek fogadása.

Az egyes fontos, valamint közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzésére létrehozott bizottságtól 2005-ben 4 megkeresésben 70 személyre érkezett adatkérés. Ebből 2 fő szerepelt a hálózati nyilvántartásban, akiről 132 oldalnyi iratmásolatot küldtünk a Bizottságnak.

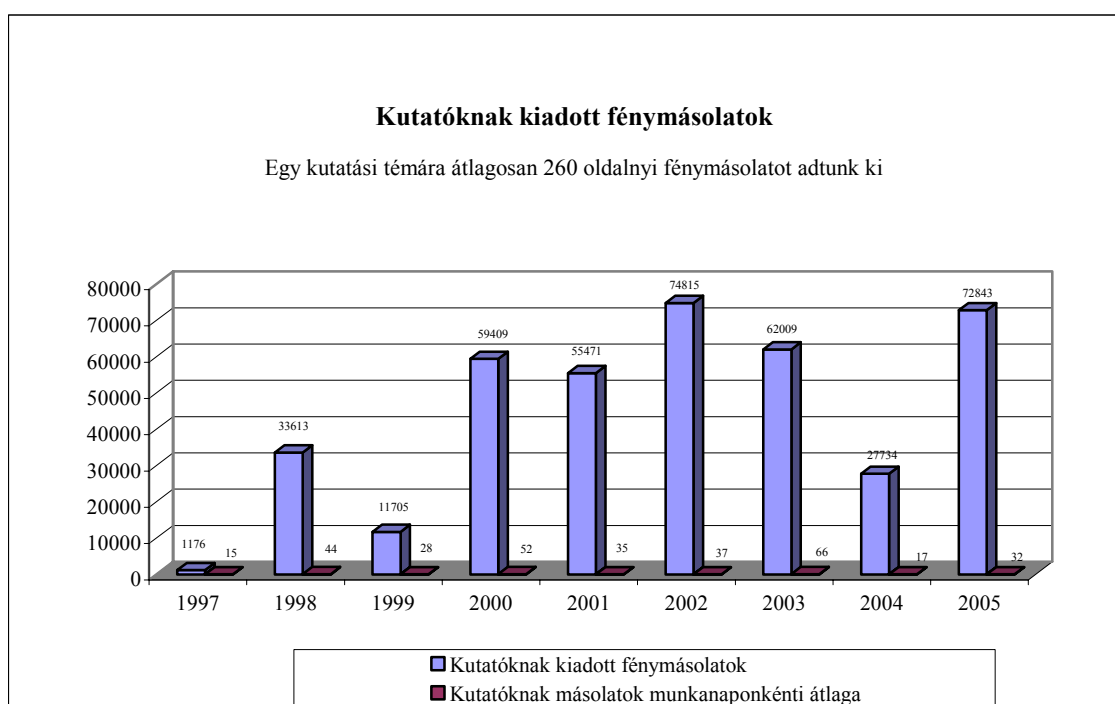
IV. A TUDOMÁNYOS KUTATÓK FOGADÁSA

A 2005. év végéig a levéltár kutatószolgálatánál 434 kutató regisztráltatta magát, akik összesen 522 kutatási témában jelezték kutatási szándékukat. 2005-ben 199 volt az új kérelmek száma és 108 kutatás húzódott át a 2004-es évből, így a 2005. évben összesen 307 kutatási témára adtunk ki iratokat. Ténylegesen 260 kutató fordult meg ebben az évben a Levéltárban, összesen 2312 alkalommal, azaz fennállásunk óta ebben az évben volt a legmagasabb kutatótermünk látogatottsága. A statisztika lezárásáig összesen 1817 kérőlapot vettünk nyilvántartásba. A 307 kutatásból 207 még nem fejeződött be. Ebben az évben mindössze 4 kutatási témára nem találtunk anyagot. A Levéltári Kutatási Kuratórium 2 kérelmet utasított el. Külföldi kutatónk öt fő volt 2005-ben, közülük három fő érkezett az Európai Unió valamelyik országából, kettő pedig az Unión kívülről. Magánkutató kettő volt ebben az évben.

A Történelmi Levéltár legutóbbi évkönyvében (Trezor 3.) ismertetett frekvenciátal-
 tabb tárgykörök közül a 2005. évben az 1956-os forradalom és szabadságharc –
 illetve az azt követő megtorlás – kérdései iránt mutatkozott számottevő érdeklő-
 dés-növekedés. Az esemény fél évszázados évfordulójának közeledtével ez érte-
 lemszerűnek tekinthető.

A kutatók számára 75 218 lap fénymásolatot készítettünk. Ebből 2375 lapot (3
 %) kaptak kézhez anonimizáltan, a többi 72 843 lapot anonimizálás nélkül. 3962
 dossziét és 4930 lap színes iratot készítettünk elő a kutatók számára. A tudomá-
 nyos kutatásokhoz kapcsolódóan 101 kutató 341 esetben, 1596 fedőnevet kért
 azonosítani.

V. A LEVÉLTÁRI FELDOLGOZÓ MUNKA

2005-ben folytattuk azoknak a mikrofilmeknek a szkennelését, amelyeknek papíralapú eredetije nem került a Levéltár kezelésébe, illetőleg külön kérésre tudományos kutatáshoz, állampolgári betekintéshez soron kívül készítettünk elő ilyen adathordozón tárolt anyagot. A digitalizált iratokat folyamatosan töltöttük be a központi adatbázisba, amelyek így azonnal elérhetővé váltak az állampolgári és a tudományos kutatást előkészítő munkatársak számára. 2005-ben mikrofilmről és papír-alapú iratanyagról több mint 50 ezer (pontosan 50096) oldalnyi digitális másolatot készítettünk és töltöttünk be a központi adatbázisba.

A számítógépes központi adatbázis 2005. december végén majd 700 ezer oldalnyi digitális másolatot tartalmazott, ami több mint 5 ezer teljes dossziéhoz való elektronikus hozzáférést jelent.

<i>A Történeti Levéltár iratanyagának számítógépes feldolgozottsága</i>						
	2002*	2003	2004	2005	Összesen	Növekmény**
Névmutató: nevek száma: A központi adatbázisban	328005	94141	83859	86520	592525	181 %
Teljeskörűen feltárt dossziék száma	1064	1730	1231	1101	5126	482 %
Kutatási tárgyszavakhoz kapcsolt dossziék száma	16075	8004	11378	4889	40346	251 %
Dossziékhoz rendelt nevek száma***	430107	136182	109613	108907	784809	182 %
Digitalizált iratoldalak száma	410194	55774	175215	50096	691279	169 %
* Állapot a Történeti Hivatal megszüntetésekor, 2002 végén.						
** Növekmény 2003-2005 folyamán a Történeti Levéltárban						
*** Egyes nevek többször is szerepelhetnek ugyanazon dossziékban.						

Folytattuk a restaurátor műhelyben a veszélyeztetett állapotú iratok restaurálását. Az év során 30 dosszié (összesen 5917 fólió) restaurálására került sor (ferőtlenítés, műanyag ragasztók eltávolítása, szakadások javítása stb.). Megkezdtük a rossz állapotban lévő fotóanyag restaurálását; 2005-ben 180 db fénykép restaurálására került sor. Szintén folytattuk a fotók szakszerű tárolásához a tasakok készítését, idén összesen 100 db tasak készült el.

Alapszintű rendezés alá vontuk összesen 102,12 ifm iratanyagot és összesen 164,24 ifm iratanyag középszintű rendezését végeztük el. A működési iratok rendezése előtt készítendő rendezési tervek összeállításához megkezdtük a III. Főcsoportfőnökség szervezeti felépítésének feltérképezését 1962-től, illetve az egyes szervezeti egységek vezetőinek (csoportfőnökök, osztályvezetők, önálló alosztályvezetők) életpályájáról számítógépes adatlap kitöltését. Naprakészen, a megfelelő adattartalommal vezettük a fondörzskönyvet, a Gyarapodási naplót, valamint a Fogymatékai naplót. Az elvégzett belső levéltári munkáknak megfelelően aktualizáltuk a fondossziékat.

<i>A tudományos kutatók munkáját segítő raktári jegyzékek</i>			
<i>Iratgyűjtes megnevezése</i>	2003-ban	2004-ben	2005-ben
	jegyzékek irat-terjedelme		
Államrendőrség Államvédelmi Osztályának iratai	1,56 ifm		
Államvédelmi Hatóság iratai	0,12 ifm		
Napi Operatív Információs Jelentések iratai (NOIJ)	7,74 ifm		
A volt Zárt levéltári anyag	37,08 ifm		
Operatív dossziék (O-dossziék)	383,73 ifm		144,00 ifm
Operatív dossziék (O-8-dossziék)	30,96 ifm		11,16 ifm
Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok	46,14 ifm		
Mt (munka)dossziék		31,68 ifm	
Bt (beszervezési) dossziék		19,80 ifm	
Cs(oport) dossziék		1,08 ifm	
„SzT” és „T” állományúak iratai			18,61 ifm

Fontos feladatunk volt 2005. évben is a számítógépes adatbázis folyamatos és színvonalas továbbfejlesztése, frissítése. E munka eredményeként több mint 20 ezer új nevet vittünk be az adatbázisba és több mint hatvanezer – már az adatbázisban lévő – személy adatait pontosítottuk, kiegészítettük, módosítottuk. Összesen tehát közel kilencvenezer név-adatot módosítottunk az év során. Majd 90 ezer új név-dosszié kapcsolatot hoztunk létre (ezekben az esetekben a már a rendszerben lévő név-adatokat kapcsoltuk össze szintén korábban bevitt dosszié-adatokkal), több mint 22 ezer esetben módosítottuk a korábbi adatkapcsolatokat, összesen tehát az iratok és a bennük szereplő személyek összekapcsolása során mintegy 110 ezer adatot módosítottunk. Megkezdjük a nyílt, valamint a „T” és „SzT” állományú BM-alkalmazottak iratainak feldolgozását. A nyílt állományú alkalmazottak közül 2005 decemberéig több mint ötezer (pontosan 5159) személy adatait vittük számítógépre, a „T” és „SzT” anyagok feldolgozása meghaladta a négyszázat.

Államközi szerződés keretében végzünk feltárást és adatszolgáltatást a washingtoni Holocaust Múzeum számára a Levéltárban a vészkorszakra vonatkozóan található iratokból. A beszámoló időszakában 67 dossziéből 9099 oldal digitális másolatot készítettünk.

Az év során bevezettük a Levéltár új internetes honlapját, a régi honlap összes adattartalmát áttöltöttük az újba, ezen kívül számos új rovatot és információt tettünk hozzáférhetővé az Interneten keresztül. Az újdonságok között megemlíten-dő az állambiztonsági vonatkozású források (parancsok, utasítások, ügyrendek) teljes szövegű közzététele, az aktualizált és letölthető fond- és állagjegyzék, a BM-oktatófilmek jegyzéke és az ezekből megtekinthető filmrészletek, az egyes irattípusokat bemutató rovat, vagy az iratok állományvédelmével kapcsolatos írások.

Az új honlap megnövekedett adattartalma miatt, valamint a jövőre tervezett további fejlesztések megalapozása érdekében az év végén közbeszerzési eljárás keretében új web-szerver számítógépet vásárolt a levéltár, melynek rendszerbe állítása 2006 folyamán várható.

Pályázatot nyújtottunk be az NKA Levéltári Kollégiumához „Elektronikus levéltár-ismertető kiadvány (CD)” elkészítésére. A Kuratórium 2005 novemberében 800 ezer Ft-ot ítelt meg a pályázatra, a kiadvány előkészítése megkezdődött.

VI. A TUDOMÁNYOS FELDOLGOZÓ MUNKA

A Levéltárban folyó történettudományi feltáró munka továbbra is az elfogadott középtávú kutatási koncepció alapján haladt. A tevékenység középpontjában változatlanul a Rákosi – Kádár-korszakok államvédelmi-állambiztonsági szerveinek intézménytörténeti és archontológiai jellemzőinek kutatása állt. Ennek során megtörtént a politikai rendőrség, az ÁVO-ÁVH, a BM II. Politikai Nyomozó Főosztály szervezettörténeti iratainak, parancsgyűjteményeinek kiegészítése, a hiányzó dokumentumok begyűjtése és kronologikus rendezése. Az archontológiai kutatások keretében megindult a Levéltár BM Központi Fogyatéék fondjából a személyügyi adatok kigyűjtése és a megszerkesztett életrajzi adatlapokra való begépelése, a Rendőrségi- és a Belügyi Közlönyök személyügyi rendelkezéseinek szisztematikus átnézése. Folyamatban van az állambiztonsági vonatkozású memoáriródalom – archontológiai szempontú – feldolgozása.

Tovább folytatódott a kutatás és az anyaggyűjtés az MSZMP vezető testületeinek az állambiztonsággal kapcsolatos irataiban, valamint a titkosszolgálati társ-szerv, az MNVK. 2. Csoportfőnökség dokumentumaiban.

Előkészületek történtek a politikai rendőrség (1945-1946) és az ÁVO (1946-1948) szervezettörténeti dokumentumait tartalmazó forráskiadvány megjelentetésére. Folytatódott a BM III/I Csfég. kutató-dossziéinak tematikus feldolgozása, melynek keretében 310 dosszié számítógépes feldolgozására került sor. Megjelent Kajári Erzsébet összeállításában A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953-1956. című kiadványsorozat 2. kötete, és lezárul ugyanezen sorozat harmadik kötetének a nyomdai előkészítése. Müller Rolf összeállításában adtuk

közre az Európai Kulturális Fórum és ellenfórum, Budapest, 1985. c. dokumentum-kötetet.

A tudományos feltáró munka mellett fontos és kiemelt feladat volt a Levéltár alaptevékenységét segítő könyvtári állomány Szirén-programmal való feldolgozása és különböző segédletek elkészítése (Szabad Nép 1945-1956, Népszabadság 1956. november - december állambiztonsággal kapcsolatos cikkei, a Szabad Nép 1954-1956-os, a művészetpolitikára vonatkozó számai), valamint a Levéltár 1956-os fotógyűjteményének katalogizálása.

A könyvtár folyamatosan kielégítette mind a belső munkatársak, mind pedig a külső kutatók igényeit, kb. 2500 könyv mozgatásával. A rendeltetésszerű használatból adódó tájékoztató, regisztráló tevékenység ez évben is zavartalan volt.

Megkezdődött a második világháború alatt működött Államvédelmi Központ tevékenységének feltárása és monografikus kiadványban történő bemutatása. Folyamatban van az állambiztonsági vonatkozású memoárirodalom, tanulmányok feldolgozása az archontológiai kutatásokkal összefüggésben. A szakirodalom feldolgozása során 664 személyre vonatkozóan kerültek kigyűjtésre életrajzi és archontológiai adatok. Befejeződött "A magyar politikai rendőrség szervezettörténete, 1945-1946" című forráskiadvány dokumentumainak (TL, MOL, PIL, BM Központi Irrattár) kiválogatása, kronologikus rendezése.

A Levéltár szakmai munkakapcsolatai kiemelten más levéltárakhoz, történettudományi kutatóhelyekhez és a munkatársak egy részének a felsőoktatásban való közreműködése által a történelmet oktató egyetemi tanszékekhez kapcsolódik. A tevékenység keretében a Politikatörténeti Intézettel együttműködve megkezdődött a Nagy Imre-csoport snagovi iratainak publikálásra való előkészítése, jegyzetelése. Folytatódott a "Zárt, bizalmas, számozott III. Irodalom, sajtó-és tájé-

koztatáspolitiká 1980-1989” című dokumentumkötet iratainak összegyűjtése, válogatása. Befejeződött a Hadtörténelmi Levéltár által megjelentetni kívánt Magyar Néphadsereg 1956-1972 közötti történetét bemutató forráskiadvány anyaggyűjtése, a dokumentumok kiválogatása, a bevezető tanulmány megírása.

Továbbra is részt vesz a Levéltár a Vojtech Mastny koordinálta ”Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact” nemzetközi hidegháborús kutatói együttműködésben. Ennek keretében folyamatban van a 2005. áprilisában, Oslóban megrendezett nemzetközi konferencia előadásának tanulmányra bővítése, ”Hungarian Military Intelligence activities against the West in the 1960s” címmel. Munkatársaink rendszeres közreműködői a Századunk c. történeti kérdéseket feldolgozó televíziós sorozatnak. Baráth Magdolna 2005. január 1-jétől az NKA Levéltári Kollégiumának tagja, illetve március 1-jétől a magyar-országi levéltári vegyes bizottság titkára.

A Levéltár munkatársai közül 7 fő vesz részt doktori (Ph.D) képzésben, 2 fő doktori (Ph.D) fokozatot, 1 fő pedig akadémiai doktori fokozatot szerzett. Különböző egyetemeken hatan oktatnak történettudományi, levéltár-tudományi tárgyakat, többen tisztségviselőként a történészek és levéltárosok szakmai szervezeteiben tevékenykednek.

VII. GAZDÁLKODÁS

A Történeti Levéltár 2005. évre jóváhagyott kiadási előirányzata 766,8 millió forint, támogatási előirányzata 763,8 millió forint, a bevételi előirányzata 3 millió forint volt. A *személyi juttatás* eredeti előirányzata 355,1 millió forint volt, mely az év közbeni módosítással 359,1 millió forintra változott. Kifizettünk 359,1 millió forintot. A növekedésre a fedezetet a kötelezettség-vállalással terhelt 2004. évi 1,9 millió forint előirányzat maradvány, az OTKA pályázaton elnyert 0,1 millió forint, valamint a többletbevételből származó 2,0 millió forint biztosította.

A *munkaadókat terhelő járulékok* eredeti előirányzata 117,4 millió forint, a módosított előirányzat 118 millió forint volt. Az emelkedést a kötelezettség-vállalással terhelt 2004. évi előirányzat maradvány (0,6 millió forint) tette szükségessé. Kifizettünk 103,3 millió forintot.

A *dologi kiadások* eredeti előirányzata 118,4 millió forint, a módosított előirányzat 133,6 millió forint lett. A módosított előirányzat növekedésének összetevői: kötelezettség-vállalással terhelt 2004. évi előirányzat maradványból adódó 4,2 millió forint, OTKA pályázaton elnyert 0,4 millió forint, NKÖM pályázaton elnyert 0,9 millió forint, NKA pályázaton elnyert 0,4 millió forint, működési célra átvett pénzeszköz 1,2 millió forint, kötelezettség-vállalással nem terhelt 2004. évi előirányzat maradvány 15,4 millió forint, fejezeti hatáskörben engedélyezett felújításból dologi kiadásokra átcsoportosított 1,5 millió forint, többletbevételből átcsoportosított 0,2 millió forint. Saját hatáskörben a dologi kiadások

előirányzatból 9,0 millió forintot beruházási előirányzatra átcsoportosítottunk. Felhasználásra került 127,6 millió forint.

Az intézményi beruházási kiadások eredeti előirányzata 150,3 millió forint volt. Módosított előirányzat 178,4 millió forint lett, mely az alábbiakból tevődik össze: kötelezettség-vállalással terhelt 2004. évi előirányzat maradvány 17,6 millió forint, felhalmozási célú pénzeszköz átvétele 1,0 millió forint, NKA pályázati pénz elnyeréséből származó 0,5 millió forint. Saját hatáskörű előirányzat módosítással a dologi kiadásokból 9,0 millió forinttal növeltük a beruházási előirányzatot. Felhasználás a kötelező maradványképzés kivételével 100 %.

A beruházási előirányzatból a legnagyobb tétel az előző évi építési beruházás 124 milliós végszámlája. Ezen összegen felül beruházásra fordított pénz túlnyomó többsége az informatikai – hardver és szoftver – fejlesztésekre lett kifizetve.

A felújítás eredeti előirányzata 21,6 millió forint. Módosított előirányzat 20,1 millió forint. Felügyeleti hatáskörben módosításra került a dologi kiadásokra 1,5 millió forint. A 11 millió forint felhasználásra került.

A kölcsönök eredeti és módosított előirányzata 4,0 millió forint volt. A 2005. évben maradéktalanul felhasználásra került.

A bevételek eredeti előirányzata 3 millió forint, a módosított előirányzat 5,2 millió forint volt. A 2,2 millió forint többletbevételből – melyből 1,75 millió forint a washingtoni Holocaust Intézettel kötött szerződésből adódik – saját hatáskörben 0,2 millió forintot a dologi kiadásokra, 2,0 millió forintot a személyi juttatásokra átcsoportosítottunk. Az előírt bevételek meghatározott köre utáni befizetési kötelezettségünknek eleget tettünk.

A 2166/2005. (VIII.2.) Korm. határozatban meghatározott kötelező maradványképzés a Történeti Levéltárnál a fenti kiemelt előirányzatkénti bontásban összesen 39,7 millió forint, mely összeg szinte teljes mértékben a 2006. évre kötelezettség-vállalással terhel. Az előbbi összegén túl a 2046/2005. (III. 24.) Korm. határozat előírásának megfelelően államháztartási tartalékképzés címén a felújítási előirányzatból további 7,6 millió forint elvonásra került.

MELLÉKLETEK

Összegező jelentés

a 2003. évi III. törvény alapján történt iratátvételekről

Az intézményünk működését újrászabályozó 2003. évi III. tv. 12.§ (6)-(8) bekezdései határidők megjelölésével írták elő a levéltár illetékességi körébe tartozó szervek számára az irattárakban lévő, 1944. december 21. és 1990. február 14. között keletkezett irataik titokvédelmi szempontból történő felülvizsgálatát és a megszűnt minősítésű iratok levéltárba adását. Az első szakaszban az 1970 előtt keletkezett iratokat 2003 nyarán, a második szakaszban az 1970 és 1979 között keletkezett iratokat 2004. elején, a harmadik szakaszban pedig az 1980-ban, illetve 1980 után keletkezett iratok átadását kellett lebonyolítaniuk 2005. február végéig. Ennek a kampány-jellegű iratátadásnak a szakmai tapasztalatait az alábbiakban foglaljuk össze:

I. Általános tapasztalatok

Általánosságban elmondható, hogy a törvényben megállapított határidőket mind az átadók, mind pedig a Levéltár betartotta, a szoros határidők ellenére a munka megszervezése megfelelő volt. Az átadandó iratok szállítását minden esetben biztonságosan, zárt (teher)autókban, elegendő kísérettel bonyolították le. Az iratok átvételéhez szükséges dokumentumok, egy-két kivételtől eltekintve, időben a rendelkezésünkre álltak. A második és a harmadik ütemben beszállított irato-

kat az iratátadó szervek már savmentes levéltári szabványdobozokban szállították be, amelyeket a Levéltár biztosított számukra. Az átadás ütemezésében is korrektül meg tudtunk állapodni a különböző szervekkel, így a munkát fennakadás nélkül sikerült lebonyolítanunk. Az iratátadást felügyelő bizottság képviselői a legtöbb esetben személyesen ellenőrizték a Levéltárban az iratátadást.

1.) Az iratátadás módja

Az iratok levéltárba adásának általános szabályait a Levéltári törvény 12. §-a, valamint a 10/2002. (IV.13.) NKÖM rendelet 12. §-a tartalmazza. Ezeken túlmenően a 2003. évi III. tv. 12. § (6)-(8) bek. végrehajtására kiadott 43/2003. (III.31.) Korm. rendelet 6-11. §-ai szintén rendelkeznek az iratátadásról. Az utóbbi rendelet azonban elsősorban az iratátadást felügyelő bizottság jogosultságaira összpontosítva csak a biztonságos szállításról, illetve a jegyzékek tartalmi előírásairól rendelkezik. A kormányrendelet, mint speciális szabály figyelmen kívül hagyta a levéltári szabályokat, sőt még utalást sem tett arra, hogy azok betartására is figyelemmel kell lenni az átadáskor.

Ennek is köszönhetően az első ütem (2003) iratbeszállításainál nem érvényesült a NKÖM-rendelet azon előírása, miszerint levéltári tárolásra alkalmas és a tartalomnak megfelelően feliratozott dobozokban kell az iratokat átadni; kötegelve, papírzsákokban is történt beszállítás. Az iratok használhatósága, valamint védelme érdekében a levéltár munkatársaira hárult a bedobozolás és az áttekintő raktári jegyzék készítésének feladata. Ezért döntött úgy a Levéltár vezetése, hogy saját doboz-készletének egy részét felajánlja a szolgálatoknak a következő, 2004-2005-ben esedékes beszállításokhoz. A problémát az is okozhatja, hogy a rendelet szervezeti hatálya nem terjed ki az iratátadókra is.

A már említett NKÖM-rendelet 12. § (3) bekezdése értelmében „...A közlevéltár az illetékességi körébe tartozó szerv vagy jogelődje (jogelődei) működése során keletkezett maradandó értékű irattári anyagot csak irattári rendben, ügyviteli segédleteivel...” együtt köteles átvenni, amihez a Levéltári törvényből még érdemes hozzátenni, hogy ez a szabály a nem selejtezhető köziratok teljes és lezárt évfolyamaira vonatkozik. (A Levéltári tv. szerint: „... irattári anyag: a szerv működése során keletkezett vagy hozzá érkezett és rendeltetésszerűen az irattárába tartozó iratok összessége;”) Ennek a követelménynek egyetlen egy esetben sem feleltek meg az átadott iratok. Mivel a jelenleg hatályos törvényünk megvonta levéltárunktól az iratkezelés felügyeletének jogát, így nem volt lehetőségünk begyűjteni a korabeli iratkezelési szabályokat, irattári terveket, nem tudtuk/tudjuk tanulmányozni az irattározás korabeli rendjét sem. A tételes iratátvitel során egyértelműen megállapítható volt, hogy az átadott iratok sorrendje teljesen esetleges, semmilyen logikai rendet nem lehetett felfedezni bennük. A működési, ún. szálas iratokhoz készült jegyzékek – jobb esetben – iratkötegenként más és más szervezeti egység irattározott anyagát tartalmazták, de előfordult az is, hogy egy-két doboznyi iratnak semmi köze sem volt az átadó szervhez (pl. az NBH által átadott iratok között egy-két doboznyiban sem küldőként, sem pedig címzettként nem szerepelt a III/II. csoportfőnökség egyetlen szerve sem, az iratok valójában a BM Vizsgálati Osztálya „fondjába” tartoznak).

Mindezek alapján megállapítható, hogy az átadott működési iratokat csak nagy jóindulattal tekinthetjük alapszinten rendezettnek. (Alapszinten rendezett az az iratanyag, amelyben az egyes fondok vagy – állagokra tagolódó fondok esetében – az egyes állagok egymástól már el vannak különítve, egy-egy fondon vagy állagon belül az iratok még nincsenek rendezve . 10/2002. NKÖM r. 30. §. (1)) Szakmai szempontból ez azt jelenti, hogy az intézmény levéltárosai évek alatt, aprólékos rendező munkával, megfelelő segédletek készítésével tudják majd használhatóvá tenni ezt az anyagot.

2.) Átadási jegyzékek

Az átadási jegyzékek a 43/2003. (III.31.) Korm. rendelet 6. §-ának előírásai szerint készültek. A kormányrendelet az iratjegyzékben feltüntetendő adatok körét a vonatkozó levéltári szabályoknál jóval részletesebben határozta meg (Főkönyvi szám, iktatószám, tárgy, példányszám, lapszám, a készítő szerv megnevezése, a keletkezés év(kör)e, megjegyzés). Az iratok ilyen formában történő lajstromozása a levéltári anyag további feltárásához, használatához – megfelelő ügyviteli segédletek híján – tulajdonképpen nagy segítséget jelentett volna. A jegyzékek túlnyomó többségénél azonban az irat tartalmára utaló tárgymeghatározások olyan szűkszavúak és információszegények (pl. tájékoztatás, iratküldés véleményezésre), hogy valójában az irat tartalmának megismeréséhez egyáltalán nem adnak segítséget.

Mivel a már többször említett 10/2002. (IV.12.) NKÖM rendelet szerint „... A levéltár az átvett levéltári anyag megőrzéséért addig a levéltári egységig lemenően felelős, ameddig a levéltári anyagot az átadás-átvételi jegyzék részletezi...”, az iratok átadásának napján csak azt tudtuk megállapítani, hogy a dobozjegyzéken vagy a kísérőlevélben közölt dobozok száma megegyezik-e a beszálított dobozok számával. A tételes iratátvétel a levéltár munkatársai számára azonban, minden egyes átadási forduló után, még több hónapos munkát jelentett.

Az átadási jegyzék formai szabályait előíró kormányrendelet nem rendelkezett viszont arról, hogy a jegyzéknek tartalmaznia kell az iratokat tároló raktári egység (doboz, kötet) sorszámát is. Így egyetlen jegyzéken sem tüntették fel, hogy az egyes dobozokban mettől-meddig helyezték el az iratokat. Egy-két esetben külön dobozjegyzéket készítettek, de gyakoribb volt az, hogy a kísérőlevélben

vagy az átadási jegyzőkönyvben összesítve adták meg a dobozszám feltüntetésével az átadott iratmennyiséget.

3.) Az átadott iratok tartalma

Tartalmi szempontból vizsgálva megállapítható, hogy a Levéltár kezelésében már eddig is meglévő két irattípus: dossziék és szálas iratok kerültek ismét az intézmény kezelésébe. A dossziék tartalmi feltárása érdemben nem kezdődött meg, az idő rövide és más kurrens feladatok ellátása miatt még csak egy részüknek az alapadatai kerültek be a számítógépes adatbázisba. Ezek forrásértékéről így – egyelőre – nem tudunk nyilatkozni.

A volt III/I. csoportfőnökség által keletkeztetett jónéhány dosszié-típusnak a levéltári rendszerbe történő besorolása – korabeli szabályzatok híján – nem kis fejtörést okozott számunkra (pl. O-; O-8-; 8-dossziék azonosságának, különbözőségének megállapítása).

Az ún. szálas iratok (működési iratok) tartalmáról szintén felületes ismereteink vannak, éppen csak annyi, amennyi szükséges volt a tételes iratátvétel során az iratok beazonosításához. Az azonban már az átvétel során is megállapítható volt, hogy az átadott iratok jelentős része nem tekinthető maradandó értékű iratnak, bár ez az arány iratképzőnként eltérő.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a működésünket szabályozó 2003. évi III. tv. 11. § (9) bekezdése alapján a Levéltár illetékességi körébe tartozó iratokat a szolgálatok nem selejtezhetik. Azt is kénytelenek vagyunk tudomásul venni, hogy a Levéltártól a hatályos törvény megvonta az iratkezelés felügyeletével kapcsolatos jogosítványokat, így nem volt lehetőségünk még arra sem,

hogyan tanulmányozzuk a szolgálatok iratkezelésének szabályozását, s ennek ismeretében az iratátadás-átvétel folyamatában a már irattározott anyagot a helyszínen ellenőrizzük. Az utóbbi feladat-megvonás miatt nem állt módunkban felmérni, hogy mennyi és milyen tartalmú az irattárakban őrzött ún. levéltárérett iratanyag. A korlátozott információszerzési és cselekvési lehetőségünket mi sem mutatja jobban mint az, hogy az iratátadás felügyeletét egy külső – nem levéltárosokból álló – bizottságra bízta a jogalkotó, akik bár a maguk szakterületén kiváló szakemberek, az iratátvétel gyakorlatát és annak szakmai követelményeit nem ismerik. Ezért is volt nehezen érvényesíthető az az alapvető szabály, hogy a működési iratokat szervezeti egységként, a korabeli segédkönyvekkel együtt adják át, amiből egyértelműen megállapítható lenne az adott szerv „irattermelésének” mennyisége és milyensége. A korabeli irattári tervek alapján számonkérhető lett volna az egyes irattári tételek holléte.

Az egész iratátadás során, a sürgető határidők miatt is, a mennyiségi szemlélet dominált, nem kapott elegendő figyelmet a komolyabb forrásértéket képviselő dokumentumok (parancsok, munkatervek, beszámolók, jelentések, statisztikák, ellenőrzések dokumentumai, belső szabályzatok stb) következetes feltérképezése, majd megfelelő szakmai érdekérvényesítéssel elérni azt, hogy ezek levéltári kezelésbe kerüljenek.

4.) Az iratok korabeli segédletei

„Az átvett levéltári anyaghoz kapcsolódó ügyviteli segédletek részletességéig lemenő felelősség csak abban az esetben hárul a levéltárra, ha alkalma volt az anyag teljességének az átadó szervvel közösen végzett, az ügyviteli segédletek részletességéig lemenő ellenőrzésére, és ennek során a hiányoknak az ügyviteli segédletekbe történő bejegyeztetésére.” (10/2002. NKÖM r. 12. §. (4) Az idézett jogszabályi részlet azon túl, hogy alátámasztja az előző pontban leírtakat, azt is

szemléletesen bizonyítja, milyen jelentőséggel bírnak a levéltári anyag kezelésében és használatában a korabeli segédletek.

A Történeti Levéltár kezelésében lévő iratok használatát alapvetően kétféle típusú eredeti segédlet segítheti: 1. az operatív és hálózati nyilvántartó kartonok, és az ezekhez kapcsolódó naplók; 2. a működési iratokhoz tartozó iktató- és mutatókönyvek.

a) Nyilvántartó kartonok. Ilyen típusú segédleteket csak a Nemzetbiztonsági Hivatal adott át (a KBH-tól kaptunk még 1 db 6-os kartont), amelyek bár nem az átadott iratokhoz kapcsolódnak, azonban tovább növelhetik adatszolgáltató munkánk eredményességét. A hálózati nyilvántartó kartonokat (6-os kartonokat) már számítógépre vittük, az operatív nyilvántartó kartonok számítógépre vitelét pedig a már korábban birtokunkba került kartonok géprevitelének befejezése után tervezzük. Csak ezt követően kerülhet sor a nyilvántartási rendszerbe történő besorolásukra. A Katonai Biztonsági Hivaltól átvett A-kartonok feldolgozása előtt, magának a nyilvántartó kartonnak a funkcióját kell tisztáznunk, s azt, hogy hogyan kapcsolódik – vagy egyáltalán kapcsolódik-e – valamelyik hálózati vagy operatív anyaghoz. Ilyen típusú irat, illetve funkcióját rögzítő leírás (parancs) korábban nem volt a levéltár birtokában.

A volt III/II. és a III/IV. csoportfőnökség operatív dossziéit korábban emelték ki, a jogelőd Történeti Hivatal megalakulásakor hozzánk került iratsorozatokból, így ezek összesorolása nem okoz különösebb gondot: az ún. O-naplóban megvan az irattári helyük.

A volt III/I. csoportfőnökség dossziéinak nyilvántartásául szolgáló ún. 5-ös kartonokat viszont nem kapta meg a levéltár. Az Információs Hivatal képviselői

úgy tájékoztattak, hogy azok még élő nyilvántartások, illetve minősített adatokat tartalmaznak, ezért nem áll módjukban átadni. Nagy segítségünkre lett volna ezekhez az anyagokhoz, ha legalább a naplót megkaptuk volna. Így nem tudjuk felmérni, hogy ezek a dossziék milyen arányban kerültek közlevéltári kezelésbe. Megsemmisítési jegyzőkönyvekből tudtuk meg, hogy léteztek/léteznek? olyan dosszié-típusok is, amelyekből még egyetlen példány sem került levéltárba. Az alapvető belső szabályzatok ismerete nélkül nincs lehetőségünk felmérni az operatív (hálózati) munkát reprezentáló dossziék teljes körét.

b) Iktató- és mutatókönyvek: Az iratátadás mindhárom ütemében szép számmal vettünk át elsősorban iktatókönyveket, iktatólapokat, valamint – információs értékkel nem rendelkező – átadó könyveket, belső kézbesítő könyveket. Ezeket azonban jobb esetben külön sorozatként szerepeltették az átadási jegyzékeken, de az is gyakran előfordult, hogy az iratok felsorolása közben néhány iktatókönyvet (iktatólapot) is közbeiktattak, azonban ezeknek semmi köze sincs az előttük lévő irategyütteshez. Tehát az a jogszabályi előírás, hogy a működési iratok teljes évfolyamát, az azokhoz tartozó korabeli segédkönyvekkel (iktatók, mutatók, esetleg idegen számmutatók) együtt adja át az iratképző a szolgálatok iratátadása során egyáltalán nem teljesült. Maguk az iktatókönyvek – szerény információtartalmuk ellenére is – később segíthetik majd az egyes szolgálatoknál keletkezett iratok alapszintű feltérképezését. Azokban az esetekben viszont, amikor iktatólapot használtak az iratok nyilvántartásához, még ez sem lehetséges, mivel nem tudhatjuk, hogy mennyire teljes ez az egyedi „szálas” segédlet. Ezt azonban meg kell előznie az iratok középszintű rendezésének, majd a már rendezett iratanyaghoz megkíséreljük az iktatókönyvek (lapok) hozzárendelését.

c) A minősítésüket fenntartott iratok jegyzéke. A 2003. évi 3. tv. 12. § (4) bekezdése lehetőséget ad az iratok kezelésére jogosult levéltárnak arra, hogy

bírósághoz forduljon, amennyiben indokolatlannak tartja egyes iratok minősítésének fenntartását. Ezzel a lehetőséggel a levéltár csak olyan formában tudott volna élni, hogy a minősítők által összeállított jegyzékeket áttanulmányozza. A fenti rendelkezés azonban azt is kiköti, hogy a jegyzék államtitkot nem tartalmazhat. Ennek köszönhetően a lajstromozott iratok tárgy-meghatározásai ezeken a jegyzékeken is annyira semmitmondóak (pl. átirat a BM részére, intézkedés kérése, tájékoztatás, terv, munkaanyag, jegyzőkönyv) hogy felelősséggel, érdemben nem tudunk élni ezzel a jogosítványunkkal.

II. Az iratátadás iratátadó szervenkénti tapasztalatai

1. Belügyminisztérium

A Belügyminisztériumból két szervezeti egység adott át iratokat: a Központi irattár, valamint a Humánpolitikai Főosztály (Csoportfőnökség).

a) Központi irattár:

A Belügyminisztérium központi irattárából állambiztonsági vonatkozású iratok, illetve eddig ott őrzött ÁVH-s irattöredékek kerültek a levéltárunk kezelésébe a következő ütemezésben:

2003-ban: 55 doboz + 20 Adria, összesen: 8,20 ifm.

2004-ben: Ø

2005-ben: 18 doboz, összesen: 2,16 ifm,

A központi irattár tehát: 10, 36 ifm iratot adott át.

Az első ütemben az iratokat jórészt hagyományos (nem savmentes) levéltári dobozokban, kisebb mennyiséget pedig Adria-irattárolóban szállították be, igen aprólékos részletességgel összeállított jegyzékek kíséretében. Az átadott iratokat rendszertanilag 9 fondba soroltuk be, ezek közül egy új fonddal (BM Műszaki Fejlesztési Csoportfőnökség) is gyarapodott az iratállományunk. A későbbiekben komoly rendező munkát igényel a III/V. Csoportfőnökség és a Műszaki Fejlesztési Csoportfőnökség (később Felügyelet) átvett iratanyagának szétválasztása.

b) Humánpolitikai Főosztály:

Az iratbeszállítási kampánymunkában a BM Humánpolitikai Főosztálya a BM állományában volt, a III. Főcsoportfőnökség nyílt, titkos és szigorúan titkos alkalmazottaira vonatkozó iratokat adott át, darabszintű átadási jegyzék kíséretében. Az iratátadáshoz összeállított jegyzékek maguk is több dobozt tesznek ki. Az iratátadás ütemezése és az átadott iratok mennyisége a következő volt:

2003-ban: 157 doboz, összesen: 18,82 ifm.,

2004-ben: 126 doboz, összesen: 15,12 ifm.,

2005-ben: 280 doboz, összesen: 33,60 ifm.

A Humánpolitikai Főosztálytól tehát összesen: 563 doboz, 67,54 ifm személyi anyag került a levéltárba.

Az átadott iratokat rendszertanilag a következők szerint bontottuk meg:

2.8.1 – Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai, melyhez 1 doboznyi segédlet (névmutató karton) is tartozott,

2.8.2.6 – III. Főcsoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak együtt kezelt iratai. Az utóbbi irategyüttes a titkos- és szigorúan titkos alkalmazottak állományparancsait tartalmazza, amelyeket a BM Személyzeti Főosztálya időrendben, bekötve kezelt, s magába foglalja a III. Főcsoportfőnökség valamennyi szervezeti egységéhez beosztott személyi állományt. Ezeket csak

úgy tudnánk a szolgálatoktól eddig már átvett iratsorozatokhoz rendelni, ha a köteteket szétszednénk és szálanként szétválogatnánk. Ezzel viszont – nem számítva az erre fordítandó több száz munkaórát – sérülne a proveniencia elve. Így a fenti iratanyagok a levéltári rendszerbe való besorolására egy új állagot alakítottunk ki. Lehetséges, hogy az itt őrzött parancsok egy másolati példánya az adott csoportfőnökségnél is megtalálható, ez azonban majd csak az iratok számítógépes feldolgozása után derülhet ki. Az iratok nagyobb részéhez készített jegyzékeken - a kötetben átadott iratok kivételével - az alkalmazott személy neve és fontosabb személyazonosító adatai is megtalálhatók, így ezeket a napi munkában azonnal tudjuk hasznosítani. Igaz, nem kis nehézséget okoz az, hogy több jegyzék készült a BM-ben, s ezekről nem derül ki, hogy melyik irategyütteshez tartoznak. (Az átadott floppy-n olyan fájlnevek vannak, mint pl. „icajegyzék”)

A Belügyminisztérium tehát mindösszesen: 77,90 ifm iratot adott át levéltárunknak.

2. Egyes fontos, valamint közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzésére létrehozott bizottság

A Bizottság csak egy alkalommal, 2003 nyarán adott át – 2000. és 2003. között keletkezett – iratokat. Az iratanyagot kötegelve, átadási jegyzék nélkül vettük át, ez utóbbit kérésünkre utólag sem pótolták. Az átvett anyagot a levéltár munkatársai dobozolták be, s egyúttal az áttekintő raktári jegyzéket is elkészítették.

A bizottság összesen 137 doboz, azaz 16,44 ifm-nyi iratot adott át.

A 2005-re előzetesen bejelentett 50 folyóméternyi iratanyag átadása – feltételezhetően a bizottság mandátumának meghosszabbítása miatt – még nem történt meg.

3. Határőrség Országos Parancsnoksága

A Határőrség irattári anyagából a levéltárunk illetékességébe csak a Felderítő (Fő)osztály iratai tartoznak. Szintén az első ütemben kaptunk a Határőrség Országos Parancsnokságától egy rendkívül csekély iratmennyiséget 1955-ből, mindössze 0,02 ifm-nyi iratanyagot.

4. Információs Hivatal

Az Információs Hivatal mindhárom ütemben tetemes mennyiségű iratot adott át az irattárában őrzött volt III/I. csoportfőnökség irataiból.

2003-ban: 795 (nem szabvány) doboz, összesen: 119,25 ifm.,

2004-ben: 452 (nem szabvány) doboz, összesen: 54,24 ifm,

2005-ben: 697 doboz, összesen: 83,64 ifm,

tehát mindösszesen: 257,13 ifm került a levéltárunk kezelésébe az IH-tól.

A jegyzékek megfelelő részletességgel tartalmazták az átvételre került iratokat, azonban az IH korábbi gyakorlatától eltérően csak egyetlen jegyzéken tüntették fel a doboz-számokat is. Külön készítettek ún. áttekintő raktári jegyzékeket (dobozjegyzékeket), amelyekben felsorolták dobozonként a jegyzékeken szereplő iratok sorszám szerinti (től-ig) elhelyezését.

Az Információs Hivatal a 2003. III. tv. 12.§-a alapján visszatartott, ám az iratátadást felügyelő bizottság szerint „levéltárérett” 110 dossziét (3,84 ifm) 2004. januárjában, 2005-ben pedig 30 doboz (3,60 ifm) iratot adott át levéltárunknak. A 2004-es iratátadás alkalmával 35 tételnyi irat fénymásolatban és/vagy anonimizálva, megvágva került az IH-tól a levéltár kezelésébe.

Az eddig szerzett ismereteink szerint – az iratok forrásértékét nézve – az egyik legérdekesebbnek ez az iratanyag ígérkezik; többsége dosszié, kisebb mennyiségben kaptunk működési iratokat. Az iratanyagnak a levéltári rendszerbe történő tagolása az iratkezelésre és a dosszié-nyitásra vonatkozó alapvető szabályok ismerete nélkül, nem volt probléma-mentes. A munkát az is hátráltatta, hogy IH-tól az iratokhoz tartozó korabeli segédleteket, nyilvántartó kartonokat sem kaptuk meg. 2005 első felére a fond- és állagjegyzékünkben 14 irategyüttest érintett az iratátadás, ebből 7 új „fonddal” gazdagodott a hírszerzésre vonatkozó iratállományunk.

5. Katonai Biztonsági Hivatal

A Katonai Biztonsági Hivatal szintén mind a három alkalommal adott át iratokat.

2003-ban: 30 doboz, összesen: 3,60 ifm,

2004-ben: 49 doboz, összesen: 5,90 ifm,

2005-ben: 44 doboz, összesen: 5,28 ifm,

Mindösszesen: 123 doboz, 14,78 ifm-nyi iratanyag került levéltári kezelésbe a volt III/IV. csoportfőnökség irataiból.

A Katonai Biztonsági Hivatal az iratokat iratjegyzék kíséretében adta át, továbbá a dobozokban is elhelyeztek jegyzékeket az adott dobozban tárolt iratokról. Ahhoz viszont, hogy melyik dobozban milyen irat található, egyik sem adott segítséget. Ezért az iratok alapvető használatához a tételes iratátvétellel egyidejűleg az egységes jegyzékeken kellett feltüntetnünk a doboz-számokat.

Átmenetileg négy fondba tagoltuk az iratanyagot. A volt állambiztonsági központi irattárból korábban kiemelt dossziékat (O-, és M-dossziékat) a megfelelő

iratsorozatba reponáljuk. A működési iratok rendezetlensége miatt, a következő év(ek) feladata lesz ezeknek a levéltári rendszer szerinti szétválasztása. Egy db 6-os kartonnal, s egy levéltári doboznyi ún. A-kartonnal is gyarapodott (a volt III/IV. csoportfőnökség társadalmi és operatív kapcsolatairól) a hálózati nyilván-
tartásunk.

Általánosságban elmondható, hogy a KBH által átadott iratok több mint fele tanulmány, szakdolgozat, vagy egyéb „iktatott kiadvány”, ezeket a 4.1 - Állambiz-
tonsági munkához készült háttéranyagokhoz (az ún. A-anyaghoz) helyeztük el.

A KBH a 2003. III. tv. 12.§-a szerint visszatartott, ám az iratátadást felügyelő bizottság szerint már „levéltárérett” iratokat 2005-ben két alkalommal adott át, mintegy 0,40 ifm terjedelemben.

6. Katonai Felderítő Hivatal

A Katonai Felderítő Hivatalt a volt Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoport-
főnökség iratainak átadására kötelezte a törvény. Ez a következő ütemezésben történt meg:

2003-ban 56 doboz, összesen: 6,72 ifm.,

2004-ben 127 doboz, összesen: 15,24 ifm,

2005-ben 152 doboz, összesen: 18,24 ifm, (egy része a felülvizsgálat I. idősza-
kában fenntartott minősítésű, az iratátadást felügyelő bizottság javaslata alapján visszaminősített iratokat tartalmazza).

A KFH-tól tehát mindösszesen: 335 doboz, 40,20 ifm-nyi irat került levéltárunk kezelésébe.

A Katonai Felderítő Hivatal az iratátadásokhoz több kötetnyi (kötetenként 8-10 ezer tételből álló) jegyzékeket készített, valamint külön kötetekben foglalták össze a visszatartott iratokról készült jegyzéket. A szűkszavú tárgymeghatározások miatt (pl. feljegyzés, információ megküldése) az iratokat a jegyzék alapján nem tudjuk rendszertanilag szétválasztani, ezért tagolatlanul az 1.15.5. Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csfség iratai fondba soroljuk be az egész átvett anyagot.

Az iratanyag nagy részét, köztük személyzeti anyagot is, fénymásolatban, sokszor láthatóan az eredeti iraton anonimizálva kaptuk meg. Az iratátadást felügyelő bizottság javaslata alapján pótlólag még 2 doboz irat(másolat)ot vettünk át. Az iratanyag forrásértékét az átvétel során nem tudtuk megállapítani. Ezzel az iratanyaggal akkor lehet érdemben foglalkozni, ha majd az eredeti iratok kerülnek a levéltárunk kezelésébe.

7. Nemzetbiztonsági Hivatal

A Nemzetbiztonsági Hivatal szintén mindhárom ütemben tetemes mennyiségű iratanyagot adott át levéltárunknak.

2003-ban: 222,01 ifm.,

2004-ben: 563 doboz + 3582 karton + 1 kötet,   69,56 ifm.,

2005-ben: 342 doboz + 1082 karton + 5 kötet,   41,76 ifm.,

összesen tehát 333,33 ifm került az NBH irattáraiból levéltári kezelésbe.

Az első ütemben az iratok beszállítása csak annyiban felelt meg a szabályoknak, hogy zárt teherautóban hozták be az anyagot, viszont az iratoknak csak egy kis része volt bedobozolva, a dossziékat spárgával összekötve, kötegekben adták át. A második ütemtől kezdve már a Levéltár által biztosított szabványdobozokban

hozták be az iratokat. Az átadási jegyzékek kellő részletességgel – dosszié, illetve ügyirat szinten – tartalmazták az iratokat, ami a korrekt iratátvételt biztosította. A dossziék átadás-átvételét az NBH és a levéltár munkatársai minden esetben együtt végezték. A második és harmadik ütemben az NBH egyidejűleg már átadta az előző ütemben visszatartott, ám az iratátadó bizottság javaslatára „levéltárérettnek” minősített iratokat is, megfelelő jegyzék kíséretében. Az iratok besorolásában már ezek is szerepelnek. Nem ismerjük az NBH korabeli iratkezelésének gyakorlatát, a harmadik ütemben átadott iratjegyzékek és kísérőlevelek azonban azt mutatják, hogy talán túlzottan is decentralizált, mivel 25 különböző iktatószámú iratjegyzék készült a Hivatalban, amelyeket 3 újabb iktatószámmal ellátott levélhez csatoltak. A leveleken feltüntetett sorrend és a dobozok számozása között nem volt kapcsolat.

Az átvett dossziéknál a levéltár további munkájához komoly segítséget adott volna, ha a „tárgy” rovatba nem a dosszié típusát, hanem a dosszié tárgyát írták volna be, ugyanis ha pontos a tárgymegjelölés, nem kellett volna az újonnan érkezett dossziékat manuálisan, tételenként bevinni az adatbázisba, hanem floppyról beilleszthető lett volna a rendszerbe. Több átadott objektum dossziénál is előfordult, hogy csak az OD-számot jelölték a borítón, ilyen esetekben utána kellett néznünk az OD-naplóban annak, hogy megvan-e ezeknek a dossziéknak az „O” számuk. A jegyzéken szereplő „I-jellel” ellátott dossziékról pedig az derült ki, hogy ezek tulajdonképpen nem irattározott O-dossziék.

A levéltárba került működési iratokról már az átvétel során is azt állapítottuk meg, hogy még alapszinten sem rendezettek. A BM különböző szervezeti egységei, valamint a megyei rendőr-főkapitányságok iratai mellett könyvészeti és módszertani anyagok is találhatóak ebben az irategyüttesben.

Sajnos az átadási jegyzékeken sok esetben pontatlanul adták meg az egyes iratok adatait. A jegyzék készítői az egyes sorszámok alá gyakran nem egy iratot, hanem különböző iktatószámú iratból álló egész „tételt” vagy „aktát” soroltak be, amelyeket – sokszor esetlegesen – a tételhez/aktához tartozó egyetlen irat iktatószámán vagy nyilvántartási számán vezették fel a jegyzékre.

Ez különösen annak ismeretében jelent majd problémát, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal az iratokra egyenként nem vezette rá a minősítés törlését, csak a tétel/akta első iratára, továbbá a későbbi visszakeresésnél okozhat majd gondot, mivel az NBH minden egyes irattételt a lapszámok megjelölésével adott át, de a lapszám nem az adott számon futó irat, hanem az összes, az adott tételhez tartozó irat lapszámát jelöli.

A harmadik, s egyben a legpontatlanabban közölt adat a jegyzéken az iratok példányszáma, mivel a jegyzék készítői következetesen összekeverték az egyes tételek összpéldányszámát, az adott tétel konkrét példányszámával. Az átvett iratanyagot rendszertanilag 10 „fondba” soroltuk be, ebből kettő, új fondként jelent meg a nyilvántartásunkban.

8. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat ugyancsak mindhárom alkalommal adott át iratokat a levéltárnak.

2003-ban: 41 doboz, 1 kötet, összesen: 4,96 ifm.,

2004-ben: 72 doboz, összesen: 8,64 ifm.,

2005-ben: 57 doboz, összesen: 6,84 ifm.,

összesen tehát: 170 doboz, azaz 20,44 ifm. iratanyag került levéltárunk kezelésébe.

Az első ütemben átadott iratokat a szolgálat kötegelve, papírsákokban szállította be, a második ütemtől viszont már a Levéltár által biztosított szabványdobozokban történt az iratátadás. Mindhárom alkalommal levéltári szempontból nem nagyon használható, de korrekt részletességgel összeállított jegyzék segítette a tételes iratátvételeket. Az első ütemben beszállított iratokat az iratátvétellel egyidejűleg a Levéltár munkatársai bedobozolták levéltári dobozokba, és áttekintő raktári jegyzéket is készítettek.

A felülvizsgálat során az NBSZ által visszatartott iratokból az iratátadást felügyelő bizottság két tételt jelölt meg levéltári átadásra (1 db B-dossziét, és 1 db OD-dossziét), amiket végül a titokgazda visszaminősített. Ennek terjedelme: 0,04 ifm.

Az átvett működési iratanyagban rendezetlenül a III/V Csoportfőnökség iratai mellett két önálló osztály iratai (III/2 önálló osztály és a III/5 önálló osztály) is megtalálhatóak. Mivel a három szerv működésével kapcsolatos iratanyag szétválogatása (alapszintű rendezése) hosszabb időt vesz igénybe, ezért ezeket tagolatlanul a 1.11.8 III/V. Csfség. és jogelődeinek iratai fondba soroltuk be. Az iratanyagról csak a „SZT” és „T” állományú beosztottak iratanyagát választottuk le, amelyet szintén (III/2 osztályhoz tartozó iratokkal együtt) tagolatlanul a 2.8.2.5 III/V. Csfég. titkos és szigorúan titkos állományú beosztottak c. fondba soroltunk.

9. Országos Rendőr-Főkapitányság

Az ORFK a fővárosi és a megyei rendőr-főkapitányságok, valamint a Köztársasági Őrezred 1971-1990 között keletkezett, állambiztonsági vonatkozású irattörredékét adta át 2005-ben. Terjedelme: 2 doboz, 0,24 ifm.

A tételes átvétel során az iratanyag csekély mennyisége ellenére, annál több problémával találtuk szembe magunkat. A megküldött iratokhoz 5 iratjegyzéket csatoltak. Ezek közül a BRFK irataihoz készült átadás-átvételi jegyzék több szempontból sem felelt meg egy korrekt iratátvételhez szükséges jegyzéknek. Az oldalszámozás nem folyamatos, a sorszámozás többször előlről kezdődik. Az iratokat nem a jegyzéken felsorolt sorrendben helyezték el. Sem az iraton, sem a jegyzéken a minősítés törlése nincs feltüntetve. Ezen túlmenően a jegyzéken szereplő iratok közül több hiányzik. Az iratok szétválogatása, reponálása egy későbbi időszak feladata lesz.

10. Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat

A BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat csak 2005-ben adott át iratanyagot Levéltárunknak, melynek évköre: 1961-1990, (1992). Az átadási jegyzék kellő részletességgel tartalmazta az átadott iratokat. Az átadott iratanyag fele dosszié-rendszerű, amelyek vagy egy személyre (adatellenőrzés) vonatkoznak, vagy különböző „tételeket” (jelentések, munkatervek) tartalmaznak.

Az iratanyag mennyisége: 22 doboz, 2,64 ifm.

Az 1-10. pontban felsorolt iratátadó szerveken kívül 2005-ben még az Országgyűlés Hivatala adott át 5 doboz, 0,60 ifm-nyi, és a BM Bevándorlási Hivatala 30 lapnyi (0,01 ifm) állambiztonsági vonatkozású iratot. Mindkettő tulajdonképpen reponenda, az iratrendezések során a későbbiekben majd a megfelelő iratsorozatba beillesztjük.

Összegezve:

- A 2003 és 2005 között lebonyolított iratátvétel során mintegy 764 ifm-rel gyarapodott a Levéltár iratállománya. (A mellékelt táblázatban azt is feltűntettük, hogy a törvény végrehajtásának kezdetekor az iratátadásra kötelezett egyes szervek mennyire becsülték akkor az általuk átadandó irat terjedelmét. A levéltár ugyanis ezek ismeretében indította el az iratraktárak befogadó kapacitását növelő székház-átalakítási beruházását.) Az átadás-átvétel az iratátadást felügyelő bizottság közreműködésével rendben, a törvényben meghatározott határidők betartásával zajlott le.
- A tételes iratátvétel az átadáshoz készített jegyzékeknek a levéltári gyakorlatól eltérő rendje miatt, a levéltárosok sok munkaóráját vette igénybe, ráadásul a dobozok sorszámát az átvétellel egyidejűleg a munkatársaknak kellett rögzíteniük a jegyzékeken. Maguk a jegyzékek részletességük dacára rendkívül információszegények, így az iratanyag tartalmáról alig tájékoztatnak.
- Ugyanez mondható el az átadott korabeli segédletekről is, amelyek egyelőre önálló életet élnek, csak a későbbi rendező-feltáró munka eredményeként válhatnak majd remélhetőleg egy-egy iratsorozat részeivé.
- Az átvett iratokban történő eligazodást nagyban hátráltatja az is, hogy azok nem szervezeti egységként, hanem összekeverve, rendezetlenül kerültek a levéltárba.

- Aggályos, jogszabályellenes egyes szolgálatok gyakorlata, hogy az iratátadás előtt „forrásvédelem” címén az eredeti iratról töröljenek ki neveket, beosztásokat.
- Elgondolkodtató, hogy a tetemes mennyiségű, sokszor rossz minőségű fénymásolat érdemben segíti-e majd a múltfeltárást, egyáltalán érdemes lenne ezeket rendezni, levéltári segédletekkel ellátni.
- Az átadott iratok levéltári rendjének végleges kialakítása, illetve feldolgozása érdekében, mindenképpen szükségesek az iratkezelés korábbi gyakorlatát ismertető belső szabályzatok, valamint az irattározás rendjét bemutató korabeli irattári tervek, melyekkel egyelőre nem rendelkezünk.
- Leszámítva a hatályos törvényünk 12. § (5) bekezdésében leírtakat: Az iratok közül a nemzetbiztonsági érdek védelme szempontjából kiemelkedően fontos iratokról a nemzetbiztonsági szolgálat főigazgatója külön jegyzéket állít össze, amelyet a Legfelsőbb Bíróság e feladatra kijelölt bírása hagy jóvá.), elméletileg az átadott iratok és a minősített iratok jegyzékén szereplő iratok együttesen jelentik az 1990 előtti volt állambiztonsági szervek iratainak egészét. Ha alaposabban mindkét jegyzéket áttanulmányozzuk, az állapítható meg, hogy maradandó értéket képviselő alapidokumentumok mindkettőről hiányoznak. Nem tudjuk összeállítani, pl. az éves munkatervek, beszámolók, az éves költségvetések sorozatait, vagy nem találhatók egyik jegyzéken sem a már korábban, a III/I. nyilvántartási rendszere kapcsán megemlített ún. 5-ös kartonok sem.

Iratátadó szerv megnevezése	Az átadandó irat mennyisége								
	I. ütem		II. ütem		III. ütem		Iratárak- ban maradt	Összesen	
	Terv	Tény	Terv	Tény	Terv	Tény		Terv	Tény
Belügyminisztérium	34	27,02	26	15,12	49* (38)**	36,12	0	109 (98)	78,26
Nemzetbiztonsági Hivatal	250	222	175	69,56	50 (37,4)	41,76	120	475 (462,40)	333,32
Katonai Felderítő Hivatal	7	6,72	26	15,24	37 (17)	18,48	63	70 (50)	40,44
Katonai Biztonsági Hivatal	4	3,60	6	5,90	6 (10)	5,91	12	16 (20)	15,41
Információs Hivatal	100	119,25	70	54,24	100 (60)	83,64	110	270 (230)	257,13
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat	6	4,96	9	8,64	2 (6,5)	6,84	8	17 (21,50)	20,44
Átvilágító Bizottság	16	16,44	0	0	50	22,56	0	66	39
HÖR Felderítő Főosztály	0,02	0,02	0	0	0	0	0	0,02	0,02
Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat	0	0	0	0	0	2,64	0	0	2,64
Országos Rendőr-főkapitányság	0	0	0	0	0	19,45	0	0	19,45
Országgyűlés Hivatala	0	0	0	0	0	0,60	0	0	0,60
BM Bevándorlási Hivatal	0	0	0	0	0	0,01	0	0	0,01
Központi Kárrendezési Iroda Társadalmi Kollégiuma	0	0	0	0	0	1,08	0	0	1,08
Összesen:	417,02	400,01	312	168,70	294 (218,9)	239,09	313	1023,02 (947,92)	807,8

* 2003-ban megadott előzetes adatok

** ( ) A 2005. januári előzetes adatok

A Történeti Levéltár munkatársainak válogatott publikációs jegyzéke, 2005.

Bank Barbara:

A „német ügy” 1945-1953. A Volksbundtól Tiszalökgig. (Társszerk. Őze Sándor) München-Backnang, Magyarországi Németek Országos Szövetsége, 2005. 275 o.

A hatvani ferencesek és vasutasok megpróbáltatásai 1950. In: A ferences lelkeség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára. 1-2. köt. Piliscsaba, 2005.

A recski névsor. In: Sággy Gyula: Recsk. Bp., 2004. 187-201. o. [naptárilag 2005-ben jelent meg, azért ide adta le]

Skandinávia története a XIX. században. In: A hosszú XIX. Század. Egyetemi tankönyv. Szerk.: Bebesi György. Pécs, 2005.

Soproni egyetemisták a forradalomban. (Társszerző Szabó Róbert) In: Nagy Imre élete és kora III. Tanulmányok és forrásközlések. Bp., Nagy Imre Alapítvány, 2005. 403-427. o.

Baracsi Erzsébet

Egy Madách-átirat az ötvenes évekből. Az élmunkás tragédiája. (Forrásközlés) Magyar Napló 2005/12. 22-27. o.

Gömbös Gyula válogatott politikai írásai és beszédei. (Recenzió) Szépirodalmi Figyelő 2005/4. 124-125. O.

Baráth Magdolna:

A Moszkvába menekült magyar pártvezetők 1956. október végi–november eleji tevékenységéről. Múltunk 2005/1. sz. 272–296. o.

Bevezető. In: Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez 1944. október–1948. június. Dokumentumok. Szerk.: Vida István. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005. 5–24. o.

Vengerszkije Vojennoplennüje v SZSZSZR. Dokumenti 1941–1953 godov. Szerk.: V. L. Voroncov, A. R. Jefimenko, Ny. Sz. Tarhova, Baráth Magdolna, Varga Éva, Seres Attila. ROSSZPEN, Moszkva, 2005. 543. O.

Magyar történelmi dokumentumok 1944–200. (recenzió) Levéltári Közlemények 76. évf. 1. szám

Adalékok a szovjetek Mindszenty-képéhez. Vasi Szemle 2005/4. sz. 499–504. o.

Magyar–szovjet kapcsolatok 1944–1953 között. In: A magyar–oroszl kapcsolatok tizenkét évszázada. Az ELTE Russzusztikai Központ 2005. május 26-i ünnepi konferenciájának előadásai. ELTE Russzusztikai Központ, Budapest, 2005. 67–72.

Szovjet-magyar csúcstalálkozó 1953. December 3-4. (Feitl Istvánnal közösen) Levéltári Közlemények 2005/2. 253-268. o.

Gyarmati György:

A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945-1956. In: Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig. (Vál., szerk: Valuch Tibor) Augumentum – Osiris, 2005. 652-664. o.

Ügynöklisták árnyékában. A Történeti Levéltár, 2004-ben. (Kónyáné Kutrucz Katalinnal) In: Magyarország politikai évkönyve, 2005. (Szerk: Sándor Péter, Vass László.) DKMKKA. Bp. 2005. 378-491. o.

Vámunió, föderáció – új nagyhatalom? Duna-menti kisállamok különbéke-víziói a második világháború után. In: A demokrácia reménye. Magyarország, 1945. Évkönyv, XIII. (Szerk: Rainer M. János, Standeisky Éva) 1956-os Intézet. Bp. 2005. 29-53. o.

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései, 1953-1956. II. kötet, 1954-1955. Összeállította, jegyzetelte, Kajári Erzsébet. (Szerk: Gyarmati György és S. Varga Katalin.) ÁBTL, Bp. 2005. 1060 oldal.

Március és október kultusza. Rubicon, 2005. 8. sz. 62-66. o.

Hungary in the Second Half of the Twentieth Century. In: A Concise History of Hungary. (Ed by István György Tóth) Corvina-Osiris, Budapest. 2005. pp. 549-634.

Hungary's Parliament. One Hundred and Fifty Years of Eminence. (with Daniel Szabó) In: The Hungarian National Assembly. (Ed by István Selley) Budapest, 2005. pp. 9-26.

Un Siécle et Demi du Parlament Hongrois, 1848-1898. (with Daniel Szabó) In: L'Assemblée Nationale Hongroise. (Réd: Júlia Lenkei) Budapest, 2005. pp. 9-26.

Jobst Ágnes:

A Történeti Levéltár szakkönyvtára. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2005/4. 33-40. o.

Törekvések az orvostudomány magyar szaknyelvének megteremtésére. Lege Artis Medicinae 2005/3.242-243. o.

Reformkori törekvések a természettudományok magyar szaknyelvének megalkotására In: Tanulmányok a természettudományok, a technika és orvoslás történetéből. Bp., Országos Műszaki Múzeum – Áron K., 2005. 213-215. p.

Krauhulcsán Zsolt:

Európai Kulturális Fórum és ellenfórum Budapest, 1985. Vál., bev., jegyz.: Müller Rolf.
Összeáll., annotált névmutatót készített: Krauhulcsán Zsolt. Bp., ÁBTL, 2005. 304 o.

Müller Rolf:

Európai Kulturális Fórum és ellenfórum Budapest, 1985. Vál., bev., jegyz.: Müller Rolf.
Bp., ÁBTL, 2005. 304 o.

Papp István:

A Györffy-kollégiumba felvételizők társadalmi háttere. Múltunk 2005/1. 1418-1446. o.

Polgár Viktória

Magyarok krónikája 2000-2005. Bp., Magyar Könyvklub, 2005. Társzerk.: Czene-
Polgár Viktória. 255 o.

Sümegei György:

1956 ismeretlen képeiből. Kinczler Gyula fényképei. Fotóművészet 2005/1-2. 141-151.
o.

A forradalom virtuális kép-tára. Öt beszélgetés 56 művészetéről. (Deim Pál, Veszprémi
Imre, Lux Antal, Megyik János, Franciszek Starowieyski). Műértő 2005/10. 12-13. o.

Fények és képek. Rapaich Richárd 56-os élményeiről, képeiről. Magyar Szemle
2005/10. 7-18. o.

Szobrászművész az '56-os forradalomban. Tóth Sándor: Most már eljött az ideje az em-
lékezésnek. Új Holnap 2005/5. 7-14. o.

A fiúk emlékére. Ambrus Győző grafikusművész 56-os emlékei és képei. Kritika
2005/11. 28-30. o.

„Életemnek legnagyobb, legmegrázóbb élménye” Kós Károly feljegyzései az 1956-os
forradalomról Korunk 2005/12. 92-98. o.

Szakály Sándor:

Múltunkról – kritkusan? Katonákról, történelemről, önmagunkról. III. Kritikák. Bp.,
Ister K., 2005. 313 o.

A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945. In: Az értelem bátor-
sága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére. Szerk.: Hausner Gábor. Bp., Argumentum
K., 2005. 671-690. o.

És azután a sötétség. Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül. (Ismeretetés) Magyar
Napló 2005/2. 141-142. o.

Egy elfeledett diplomata és tettei. Szentiványi Domokos és a Magyar Függetlenségi Mozgalom (Ismertetés) Bécsi Napló 2005/3-4. 12. o.

Román István: A vörös kolostor. Egy magyar katonatiszt naplója a keleti frontról, 1942-1947. (Ismertetés) Hadtörténelmi Közlemények 2005/1-2. 336-337. o.

Miniszterelnökeink és honatyáink. Bölöny József-Hubai László: Magyarország kormányai 1848-2004. (Ismertetés) Magyar Napló 2005/7. 40-41. o

Takács Tibor:

Jó szerencse, és minden más - egy "T" lakás története az ötvenes években. ArchivNet 2005/4. www.archivnet.hu,

A Fórum és a hatalom. Európai Kulturális Fórum és ellenfórum. Budapest, 1985. (A dokumentumokat válogatta, a bevezetőt, a jegyzeteket írta Müller Rolf.) Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, 2005. (Recenzió) Hítel 2005/12. 126-128. o.

Zsidai Ágnes:

Út a szubjektum felé. Hans Kelsen, Horváth Barna és Barna és Bibó István jogelméleti vitája a kényszerről. Világosság 2005/11. 29-36. o.

A Történeti Levéltár kiadványai

A Történeti Hivatal évkönyve, 1999.

Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 1999. 312 oldal
/Trezor 1./

Államvédelem a Rákosi-korszakban

Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség
második világháború utáni tevékenységéről.
Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 2000. 366 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/ (elfogyott)

Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958

Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról
a hidegháború kezdeti időszakában.
Szerkesztette: Okváth Imre
Történeti Hivatal, Bp. 2001. 368 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései

1. kötet. Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések
Összeállította: Kajári Erzsébet
Szerkesztette: Gyarmati György – S. Varga Katalin
Történeti Hivatal, Bp. 2001. 880 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/

A Történeti Hivatal évkönyve, 2000-2001.

Szerkesztette: Gyarmati György
Történeti Hivatal, Bp. 2002. 414 oldal
/Trezor 2./

Az átmenet évkönyve, 2003.

Szerkesztette: Gyarmati György
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Bp. 2004. 424 oldal
/Trezor 3./

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései

2. kötet. Az 1955. április 13. és az 1955. december 9. közötti ülések
Összeállította: Kajári Erzsébet
Szerkesztette: Gyarmati György – S. Varga Katalin
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Bp. 2005. 491+568 oldal
/Állambiztonsági Történeti Tár/

**Európai Kulturális Fórum és ellenfórum
Budapest, 1985**

Összeállította: Müller Rolf

Sorozatszerkesztő: Gyarmati György

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Bp. 2005. 304 oldal

Történeti Levéltár

1067 BUDAPEST, EÖTVÖS U. 7.

TELEFON: (1) 478-6020

FAX: (1) 478-6036

E-MAIL: info@abtl.hu

HONLAP: www.abtl.hu

POSTACÍM: 1369 Budapest Pf. 367.

ÜGYFÉLSZOLGÁLAT

TELEFON: (1) 478-6025

ÜGYFÉLFOGADÁSI IDŐ

HÉTFŐ, SZERDA, CSÜTÖRTÖK: 9-12, 13-16

KEDD: 10-12, 13-18

PÉNTEK: 9-12

A KUTATÓTEREM NYITVATARTÁSA

HÉTFŐ, SZERDA: 9-16

KEDD, CSÜTÖRTÖK: 10-18

Felelős kiadó: Gyarmati György főigazgató

1369 Budapest, Pf. 367.

www.abtl.hu

Nyomdai előkészítés:

Nyomdai kivitelezés